

Satu Myllykoski ja Eija Niemelä

**TAIDELÄHTÖISET MENETELMÄT ALAKOULUIKÄISTEN LASTEN HYVIN-
VOINNIN TUKEMISESSA**

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

TAIDELÄHTÖISET MENETELMÄT ALAKOULUIKÄISTEN LASTEN HYVIN- VOINNIN TUKEMISESSA

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Satu Myllykoski ja Eija Niemelä
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, sosionomi

Tekijät: Satu Myllykoski ja Eija Niemelä

Opinnäytetyön nimi: Taidelähtöiset menetelmät alakouluikäisen lapsen hyvinvoinnin tukemisessa
– kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Työn ohjaaja: Pirjo Ylikauma ja Riikka Huttunen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2018

Sivumäärä: 57

2000-luvulta lähtien taidelähtöisten menetelmien käyttäminen hyvinvointialoilla on lisääntynyt. Taidelähtöiset menetelmät sisältävät kaiken kulttuuri- ja taidepohjaiset toiminnot, joiden avulla pyritään lisäämään yksilön kokemuksia hyvinvoinnista sekä terveydestä. Taiteen avulla on voitu löytää uusia näkökulmia vaikeiden ilmiöiden ja asioiden käsittelyyn. Tutkimukset ovat myös osoittaneet, että taidelähtöisten menetelmien käytöstä on hyötyä lasten kanssa työskentelyssä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla suomenkieliseen tutkimusperustaiseen kirjallisuuteen perustuen, miten taidelähtöisiä menetelmiä on hyödynnetty alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Tämä opinnäytetyö liittyi Oulun yliopistossa meneillään olevaan, Suomen Akatemian rahoittamaan tutkimukseen ”Vallan visaiset seurustelu ja kaverisuhteet alakouluissa, sekä taidelähtöiset menetelmät suhteiden eheyttämisessä”(projektinnumero 295 000). Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä lasten parissa työskentelevien tietoisuutta kyseisten menetelmien käyttämisestä omassa työssään. Kirjallisuuskatsauksen teoreettinen viitekehys koostui taidelähtöiset menetelmät -käsitteen sekä lapsen hyvinvointiin liittyvien tekijöiden määrittelystä. Tutkimusaineistoon kuului tieteellisiä artikkeleita sekä muita kriteerit täyttäviä artikkeleita. Aineisto analysoitiin teemoittelun avulla.

Kirjallisuuskatsauksen tuloksista käy ilmi, että taidelähtöisten menetelmien avulla on voitu tukea lasten sosiaalisen sekä psyykkisen hyvinvoinnin osa-alueita. Lapsen sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden kokemukset vaikutuksineen nousivat merkityksellisiksi tekijöiksi. Toinen tärkeä tekijä on lapsen suhteet toisiin ihmisiin, mikä sisältää vertaissuhteet ja lapsen suhteet aikuisiin. Tutkimuksista esiin nousseita psyykkisen hyvinvoinnin tekijöitä olivat omien tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen, empatiataitojen harjoittelu sekä itsetunnon tukeminen. Tutkimuksissa merkittäväksi tekijäksi nousi myös yhteisvaikutuksellisen tilan merkitys taidelähtöisiä menetelmiä toteutettaessa. Tällaisessa tilassa lapsen on turvallista ilmaista itseään ja käsitellä herkkätuntoisia aihepiirejä, mikä johtaa positiiviseen turvallisuuden kokemukseen, voimaantumiseen, sekä voimavarojen vahvistumiseen.

Asiasanat: taidelähtöiset menetelmät, luovat menetelmät, lasten hyvinvointi, alakouluikäiset lapset

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services

Authors: Satu Myllykoski and Eija Niemelä

Title of thesis: Arts-based methods in supporting the well-being of primary school aged children –
Descriptive Literature Review

Supervisors: Pirjo Ylikauma and Riikka Huttunen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2018 Number of pages: 57

Art has a special place in society, including the lives of children and youths. Beyond purely aesthetic boundaries, art possesses social and psychological values and capacities. However, to our knowledge, few studies have investigated comprehensively the potentialities of arts in human sciences in Finland. Even fewer studies have examined specifically the use of the arts with children in relation to well-being.

This study aims to scrutinize the currently existing literature in Finland in order to identify ways of using the arts methods to work with primary school aged children to support their well-being. To that end, we conducted a descriptive systematic review, performing electronic searches via specific keywords of the Finnish databases Leevi, Finna, Oula-Finna, Julkari, Arto, Medic and Melinda. We also looked for publications in reference lists and social media networks. We sorted published academic peer-reviewed articles as well as scientific anthologies and monographies, written in Finnish according to inclusion and exclusion criteria, criteria that was met by fifty-three studies. Of those studies, we chose five studies to the descriptive literature review, which were considered through qualitative thematic analysis.

As the result, we identified social and psychological well-being as two main categories through which we elaborate the topic. In supporting primary school aged children's social well-being, arts methods were considered especially useful in increasing children's social participation and experiences of participation. Another important capacity of arts was to support children's relations with other people, including peer relations and child-adult relations. As for the psychological dimensions of primary school aged children's well-being, it appeared that arts-based methods can help children to recognize, express and address the diversity of their feelings and emotions, cultivate skills of empathy, as well as develop self-esteem. Furthermore, methodologically, arts-based practices have a capacity to form specific conditions that offer access to new ground and which enable safe and creative interaction, so as to recognize, surface and address different kinds of sensitive issues, which potentially may lead to experiencing safety, empowerment and activation of unforeseen capabilities in children.

This thesis was produced in collaboration with an ongoing research project at the University of Oulu; Gender-based violence in pre-teen relationship cultures: How history, place, affect and arts interventions matter, funded by the Academy of Finland (project number 295 000).

Keywords: children, arts, arts-based methods, creative methods, well-being

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TAIDELÄHTÖISET MENETELMÄT	8
2.1	Taidelähtöiset menetelmät ja hyvinvointi.....	9
2.2	Taidelähtöinen työskentely.....	10
3	LAPSEN HYVINVOINTI	12
3.1	Lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät	13
3.2	Alakouluikäisen lapsen kehitys	15
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	18
5	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
5.1	Tutkimusmenetelmä.....	19
5.2	Aineiston hankinta.....	20
5.3	Kirjallisuuskatsauksen eettisyys.....	26
5.4	Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus	27
6	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN AINEISTO.....	29
6.1	Taidelähtöiset menetelmät ja poikatutkimuksen herkkätuntoiset aihepiirit	30
6.2	Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa -kohti tilaa ja kokemuksia.....	31
6.3	Taide, taiteellinen toiminta ja nuorten hyvinvointi.....	33
6.4	Taiteen osallisuus, osallisuuden taide – Tulkintoja taidelähtöisten menetelmien käytöstä koulussa.....	34
6.5	Hoitava draama ja kirjallisuus terapia tunneaurioituneen lapsen kuntoutuksessa...	35
6.6	Aineiston analyysi	37
7	TUTKIMUSTULOKSET	38
7.1	Sosiaalinen hyvinvointi.....	38
7.1.1	Sosiaalinen osallisuus ja lapsen sosiaaliset suhteet.....	39
7.2	Psyykinen hyvinvointi	40
7.2.1	Minuus, suhde itseen ja voimavarat.....	41
7.3	Ympäristö osana turvallisuutta	42
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	45
9	POHDINTA	48
	LÄHTEET.....	51

1 JOHDANTO

Kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana taidelähtöisten menetelmien käyttäminen hyvinvointialoilla on lisääntynyt merkittävästi. Näiden vuosien aikana on saatu runsaasti tutkimuksellista tietoa siitä, että taidelähtöisistä menetelmistä on hyötyä lasten kanssa työskentelyssä. Taidetta voidaan käyttää apuna vuorovaikutussuhteen luomisessa aikuisen ja lapsen välille. Sen avulla voidaan myös jäsentää kommunikaatiota sekä ilmaisua. Tärkeintä on saada esiin ihmiselle itselleen merkitykselliset, itsetuntoa vahvistavat sekä voimaannuttavat asiat. Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan auttaa lapsia tunnistamaan paremmin herkkätuntoisia aihepiirejä ja käsittelemään piiloisia tunteitaan, joita he eivät välttämättä pysty sanoittamaan. Kun taide nähdään yhtenä hyvinvoinnin ulottuvuutena, jossa painopiste siirtyy taiteen erityisyydestä kohti arkea ja lähtökohtana on jokaisen yksilön oikeus omaan luovuuteensa. (Känkänen 2018a, viitattu 25.2.2018.)

Lasten mielenterveysongelmat ja pahoinvointi ovat lisääntyneet viime vuosien aikana. Väkivalta, kiusaaminen, häirintä ja vinoutunut vallankäyttö ovat yleisiä lasten keskuudessa. Osa tästä vinoutuneesta vallankäytöstä on niin hienovaraista ja näkymätöntä, että sitä on vaikea tunnistaa, sanoittaa ja käsitellä. (Huuki, Lehto & Louhimo 2018.) Tähän tarvitaan menetelmiä, joihin puhelähtöiset menetelmät eivät yllä. Taidelähtöiset menetelmät ovat osoittautuneet lupaaviksi sekä näiden ongelmien näkyväksi tekemisessä, että myös lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden lisäämisessä eri kasvuympäristöissä. (Tumanyan & Huuki 2018.)

Jokaisen lasten parissa työskentelevän ammattilaisen tavoite on edistää lasten hyvinvointia. Hyvinvointi on varsin moniulotteinen käsite, eikä sen määrittäminen ole helppoa. Hyvinvointitutkimuksissa tutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, mitä hyvinvointikonseptin pitäisi sisältää tai millä menetelmillä hyvinvointia tulisi mitata. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 27, viitattu 6.1.2018.) Lapsen hyvinvoinnin määrittelyn lähtökohtana voidaan pitää Maailman terveysjärjestön määritelmää terveydestä: ”Terveys on täydellinen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvoinnin tila, eikä ainoastaan sairauden puuttumista.” Terveys määritellään niin laajasti, että sitä voidaan pitää myös yleisenä hyvinvoinnin määritelmänä. Määritelmä pitää sisällään ajatuksen siitä, että yksilön fyysinen, henkinen ja sosiaalinen elämänalue ovat hyvässä tilassa. (WHO 1946, viitattu 25.2.2018.)

Suuntaviivoja lasten hyvinvoinnin edistämiseksi antaa myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Sopimuksen tarkoituksena on tähdätä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin varmistamiseen turvaamalla lapsen oikeuden erityiseen suojeluun, hoivaan, osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. Sopimus velvoittaa lisäksi osoittamaan riittävät resurssit lapsille suunnattuihin palveluihin sekä perheiden tukemiseen. Sopimuksessa määritellään lisäksi, että se koskee lapsen elämää niin kotona kuin kodin ulkopuolella päiväkodissa, koulussa, terveydenhuollossa tai missä tahansa muualla. (Aula 2014, 15–16, viitattu 1.1.2018; Unisef 2017, viitattu 1.1.2018.)

Eräänä hyvinvoinnin määrittelyn lähtökohtana on käytetty myös kokemuksellisuutta. Aikuisten ja lasten hyvinvointimääritelmät poikkeavat toisistaan monella eri tavalla. Eroja esiintyy esimerkiksi hyvinvoinnin reunaehdoissa, koska lapsi tarvitsee toisten ihmisten huolenpitoa fysiologisten perustarpeittensa täyttämiseksi sekä opastusta oppiakseen elämässään tarvitsemiaan tietoja ja taitoja. Lasten asema yhteiskunnassa poikkeaa myös aikuisten asemasta, sillä lapset eivät ole yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä eivätkä he voi päättää kaikista heitä itseään koskevista asioista. (Minkkinen 2015, 23–25, viitattu 1.1.2018.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvailla tutkimusperustaiseen kirjallisuuteen perustuen, miten taidelähtöisiä menetelmiä on hyödynnetty alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Tämä opinnäytetyö liittyy Oulun yliopistossa meneillään olevaan, Suomen Akatemian rahoittamaan tutkimukseen ”Vallan visaiset seurustelu ja kaverisuhteet alakouluissa, sekä taidelähtöiset menetelmät suhteiden eheyttämisessä”(projektinnumero 295 000). Kirjallisuuskatsauksen tuloksia tullaan käyttämään lasten sukupuolistuneita valtasuhteita tarkastelevan tutkimuksen taustamateriaalina ja lisäksi tämän opinnäytetyön tuottamaa tietoa tullaan potentiaalisesti hyödyntämään aihepiiriä koskevissa tieteellisissä julkaisuissa. (Huuki, haastattelu, 24.3.2018.)

Tämän opinnäytetyön pääkäsitteinä ovat taidelähtöiset menetelmät, lasten hyvinvointi sekä alakouluikäiset lapset. Tutkimuksemme teoriaosuudessa avaamme taidelähtöiset menetelmät käsitteenä sekä lähestymistapana, sekä tarkastelemme lasten hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Koska hyvinvointi on laaja ja moniulotteinen sekä käsitteenä että aihepiirinä, rajaamme sen työssämme koskemaan alakouluikäisten, 7–12-vuotiaiden lasten hyvinvointia. Voidaksemme ymmärtää alakouluikäisen lapsen hyvinvointia sekä siihen vaikuttavia tekijöitä, määrittelemme lisäksi 7-12-vuotiaiden lasten kehitysvaiheita.

2 TAIDELÄHTÖISET MENETELMÄT

Taidelähtöisiä menetelmiä on hyödynnetty sosiaali- ja terveysalalla Suomessa 1990-luvun puolivälistä lähtien pääsääntöisesti erilaisissa taidehankkeissa. Hankkeet ovat olleet onnistuneita ja tuloksellisia. Taidelähtöiset menetelmät ovat rajapinnoilla tapahtuvaa toimintaa, joka toteutuu taiteen ja tieteen, yksityissektorin ja hallinnon alojen leikkauspisteissä, sektorirajat yhteen tuoden ja ylittäen. Taidelähtöisiä menetelmiä on sovellettu menestyksekkäästi eri aloilla. Taidelähtöisten menetelmien tavoitteena on vaikuttaa tai muuntaa osallistujien ajattelua tai toimintaa. Taiteen ja kulttuurin on todettu tutkimusten mukaan lisäävän hyvinvointia ja terveyttä niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin kohdalla. (Korhonen 2018, viitattu 24.2.2018.)

Suomessa hyödynnetään yhä enemmän taiteen eri soveltavia menetelmiä hyvinvointialalla. Toiminnan avulla pyritään kehittämään osallistujien sosiaalisia taitoja ja itsetuntemusta, sekä tarjoamaan heille virikkeitä, elämyksiä ja nautintoja. Taidelähtöiset menetelmät soveltuvat käytettäväksi kaiken ikäisten ihmisten parissa, joten ikä- tai sektorisidonnaisuus ei ole rajoitteena taidelähtöisiä menetelmiä hyödynnettäessä. (Malte-Colliard & Lampo 2013, 5, viitattu 24.2.2018; Känkänen 2018b, viitattu 25.2.2018.) Opinnäytetyössämme olemme valinneet näkökulmaksi alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisen taidelähtöisten menetelmien avulla.

Taidelähtöiset menetelmät sisältävät kaiken kulttuuri- ja taidepohjaiset toiminnot, joilla muiden keinojen lisäksi pyritään kasvattamaan yksilön kokemusta hyvinvoinnin ja terveyden saralla. Taiteen avulla voidaan löytää uusia näkökulmia vaikeiden ilmiöiden ja asioiden käsittelyyn. (Känkänen 2013, 75.) 2000-luvulla soveltavan taiteen käyttö on yleistynyt, ja vakiinnuttanut asemaansa hyvinvointialoilla työskenneltäessä ja tutkimusten mukaan taidelähtöisten menetelmien käytöstä on hyötyä työskenneltäessä lasten ja nuorten kanssa. (THL 2015, viitattu 5.1.2018.)

Tutkimuksessaan Känkänen käyttää käsitettä taidelähtöiset menetelmät viitatessaan työmenetelmiin. Käsitteellä taideperustaiset tutkimusmenetelmät hän tarkoittaa taideilmaisuuksiin perustuvia tutkimusmenetelmiä. Näiden käsitteiden erot on huomioitava puhuttaessa taidelähtöisestä toiminnasta ja varsinaisesta taideterapiasta. Taidelähtöiset menetelmät aikaansaavat positiivisia välillisiä vaikutuksia taiteen tekemisen ja kokemisen kautta. Vaikutus voi olla terapeutin olematta terapiaa, hoitavaa, parantavaa ja voimaannuttavaa toimintaa. Sosiokulttuurisen innostamisen ja taidelähtöisen työskentelyn periaatteet ovat lähellä toisiaan. Känkästä (2013, 33–34) mukailen

sosiokulttuurinen innostaminen voidaan nähdä toiminnallisena sosiaali- ja kasvatustyönä, joka onnistuessaan kehittää sosiaalista kommunikaatiota ja ilmaisutaitoa, kokemusta yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta kasvaa tuottaen kokemuksen hyvinvoinnin lisääntyvästä määrästä. (Känkänen 2013, 33–34.)

Peruskulttuuri, johon kuuluu lapsen kasvuympäristö ja siihen kuuluva yhteisö elämäntapoineen, vaikuttaa varhaislapsuudesta lähtien tunne-elämän kehittymiseen ja havaintomaailman muotoutumiseen. Jos lapsi kasvaa ja kehittyy ympäristössä, johon luonnostaan kuuluu taide ja kulttuuriharrastukset, sekä sosiaalinen osallistuminen, tukevat nämä toimet lapsen kasvua kohti keskinäistä luottamusta ja yhteisöllisyyttä. Näiden kokemusten myötä lapsen sosiaalinen pääoma kasvaa, keskinäinen luottamus vahvistuu ja positiiviset terveysvaikutukset pysyvät osana elämää. Sosiaalinen pääoma on merkittävä tekijä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Elämykset ja kokemukset, sekä sosiaalisen verkoston kautta saadut tuntemukset ja kokemukset osallisuudesta muuttuvat positiivisiksi elintoimintojen reaktioiksi, joilla on terveyttä ja hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. (Hyypä 2007, 158.) Tutkimusten mukaan taide ja kulttuuritoiminnalla on yhteys ihmisten kokemaan hyvään terveyteen ja hyvinvointiin, mikä johtaa kohti parempaa elämänhallintaa. (Känkänen 2013, 74, 78.)

2.1 Taidelähtöiset menetelmät ja hyvinvointi

Taiteen vaikutukset ihmisten sekä yhteisöjen hyvinvointiin ovat laajoja, monimuotoisia sekä monitasoisia. Taiteen positiivisista vaikutuksista ollaan pitkälti samaa mieltä, mutta haasteellista on ollut taiteen vaikutusten tunnistaminen sekä niiden todentaminen: taidetta, kulttuuria tai niiden vaikutuksia ei voi tyhjentävästi tulkita yksittäisillä mittareilla tai yksiselitteisillä indikaattoreilla. Kotimaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa on kuitenkin löydetty yhteyksiä esimerkiksi kulttuurin ja koetun hyvinvoinnin sekä terveyden välillä. (Wallenius-Korkalo 2011, 48–50, viitattu 30.4.2018.) Taiteen vaikutuksista ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointiin on tutkittu monesta eri näkökulmasta useilla eri tieteenaloilla ja näiden tutkimusten myötä on saatu yhä enemmän tutkimustietoa taiteisiin osallistumisen vaikutuksista. Tämän kaltaisen tiedon jalkautuminen yhteiskuntaan on varsin merkittävää, koska monet asiat edesauttavat epätasa-arvon sekä pahoinvoinnin lisääntymistä. Ongelmia voi syntyä niin nuorten sosiaalisesta eriarvoistumisesta tai erityistä tukea tarvitsevien heikosta mahdollisuudesta osallistua kulttuuriin sekä eri kulttuurien välillä olevista jännitteistä. Ratkaisuja näihin haasteisiin on voitu löytää taiteelliseen toimintaan osallistumisesta. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 7–8, viitattu 30.4.2018.)

Aina ei kuitenkaan ole perusteltua puhua taiteen hyvinvointivaikutuksista, sillä taide voi aiheuttaa myös lyhyellä aikavälillä pahoinvointia. Perusteltua olisi puhua mielentilasta, jonka taiteellinen toiminta ja kokemukset voivat synnyttää. Kyse on aktiivisen luovuuden tilasta, jossa ihmisen sisäinen ja ulkoinen maailma käyvät vuoropuhelua toistensa kanssa. (Rönkä ja Kuhalampi 2011, 32, viitattu 30.4.2018.) Wallenius-Korkalo (2011, 51, viitattu 30.4.2018) on pohtinut myös taiteen tuottamia kielteisiä vaikutuksia. Hänen mukaansa taiteen vaikutukset voivat olla joillekin ristiriitaisia, koska kyseessä on subjektiivinen kokemus. Taideprojektien on kuitenkin nähty tuottavan pääsääntöisesti hyviä tuloksia. Rönkä ja Kuhalampi (2011, 10, viitattu 30.4.2018) toteavat, että haasteeksi on koettu myös jatkuvuuden puute, sillä hyväksi havaittu toiminta on päättynyt projektin loppumisen myötä.

2.2 Taidelähtöinen työskentely

Taidelähtöiset menetelmät – käsitettä voidaan pitää yleiskäsitteenä monenlaiselle työskentelylle sekä eri taidemuodoille. (Rantala 2011, 16, viitattu 30.4.2018.) Taidelähtöisyyttä voidaan lähestyä sekä tekijän että kokijan kannalta: taidetta voi tehdä itse tai voi olla mukana jossakin taideprojektissa. Taiteen tekijänä voi harjoittaa luovuutta, kun vastaavasti taiteen vastaanottamiseen tarvitaan toisenlaisia taitoja: kuinka taideteoksia ymmärretään, kuinka niitä lähestytään kokemuksellisesti. Molemmat näkökulmat ovat merkityksellisiä taidelähtöisten menetelmien kehittämisessä. Taide antaa vaihtoehtoisia sekä toisiaan täydentäviä tapoja arjen kysymysten pohdintaan. (Haapala 2011, 7, viitattu 30.4.2018.)

Rönkä ja Kuhalampi (2011, 32, viitattu 30.4.2018) lähestyvät taidelähtöisten menetelmien käsitettä vastaanottamisen ja tekemisen suunnasta. Tekemisen suunnasta lähestyttäessä osanottajat osallistuvat itse prosessiin, joka muistuttaa taiteen tekemistä. Taiteen tekemisessä päähuomio kohdistetaan tällöin taideteokseen ja taiteen tekemiseen. Taidelähtöisten menetelmien tavoitteena on saavuttaa taideteoksen sijasta dialoginen prosessi, rohkaista osallistujaa luovuuteen, kokemiseen sekä uusien ajatusten heräämiseen. Nieminen (2011, 35 – 36, viitattu 30.4.2018) toteaa, että taiteellisen tekemisen prosessissa yksityisestä kokemuksesta pyritään tekemään laajemmalle ryhmälle näkyvä. Yksityisestä tulee yhteistä, kun ryhmä jakaa kokemuksiaan sekä tuotoksiaan. Tämän tarkastelun aikana käsitellään osallistujien tunteita, kokemuksia ja muistoja, ja tämän myötä jokaisella on mahdollista peilata niihin myös omia kokemuksiaan.

Taiteen käytännöllinen ja samaan aikaan ylevä merkitys on sen taipumuksessa herätellä mieli, aistit ja tunteet virtaukseen tavoilla, joita on muiden keinojen käytöllä vaikeaa saavuttaa. Taiteen avulla luodaan ja jaetaan merkityksiä, sekä saadaan uusia merkityksiä tuntemisen, kokemisen ja havaitsemisen tapoihin, jolloin todellisuuden hahmottaminen muuttuu. (Bardy 2007, 21.) Taidelähtöiset menetelmät mahdollistavat itseilmaisun ja kommunikaation syvemmillä tasolla. Kun aistit ja mieli ovat aktiivisia voi esiin nousta tunnistamattomia kokemuksia ja tunteita. Se, mitä lapset mielessään miettivät ja millaisia asioita he ovat toisten kanssa valmiita jakamaan, on sensitiivinen kysymys, jonka eteneminen ja lopputulos ovat yksilöllisiä ja riippuvaisia sen hetkisestä tilanteesta. (Bardy & Känkänen 2005, 106.)

3 LAPSEN HYVINVOINTI

Lasten hyvinvointia voidaan pitää varsin moniulotteisena käsitteenä. Vornasen (2001, 21) mukaan lasten hyvinvointi on perinteisesti määritelty jakamalla se subjektiiviseen ja objektiiviseen hyvinvointiin. Subjektiivinen hyvinvointi tarkoittaa ihmisen omaa kokemusta hyvinvoinnista. Objektiivinen hyvinvointi tarkoittaa puolestaan ulkoisia, mitattavissa ja arvioitavissa olevia hyvinvoinnin ehtoja. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011, 26–27, viitattu 6.1.2018) on todennut lausunnossaan, että lapsen hyvinvointi muodostuu sekä yhteiskunnallisista olosuhteista että yksilön omista kokemuksista. Yhteiskunnallisista olosuhteista käsin tarkasteltuna hyvinvoinnin tasoa voidaan kuvata tiettyjen resurssien ja niiden jakautumisen avulla. Kyseessä on siis pitkälti elinolot, joihin sisältyy niin materiaallinen elintaso, kansalaisten tasa-arvo sekä sosiaaliset olot. Näiden lisäksi hyvinvoinnin ajatellaan muodostuvan myös yksilön omista kokemuksista, jolloin merkittävällä sijalla on lapsen omat näkemykset onnellisuudestaan, voinnistaan sekä tyytyväisyydestään. Aikuisiin verrattuna lapset tarvitsevat myös enemmän erityistä suojelua, joten lasten hyvinvoinnin määrittelyssä tulee kiinnittää huomiota myös erityisen suojelun tarpeeseen.

Minkkinen (2015, 25, viitattu 1.1.2018) on väitöskirjassaan määritellyt lapsen hyvinvoinnin tilaksi, jossa lapsen fyysinen, psyykinen, sosiaalinen sekä materiaallinen tilanne on yleisemmin myönteinen kuin kielteinen. Lapsen hyvinvoinnin tila muuttuu jatkuvasti ja siksi sitä tulee arvioida uudelleen. Muutoksia lapsen elämässä aiheuttaa lapsuuteen liittyvät kehitysvaiheet, kuten biologinen, kognitiivinen sekä emotionaalinen kehitys, niiden aiheuttamat muutokset ja haasteet lapsen elämäntilanteeseen sekä yhteiskunnan jäsenilleen määrittelemät vastuut ja oikeudet. Lapsen hyvinvointi voidaan nähdä prosessina, johon vaikuttavat sisäiset prosessit, kuten inhimillinen kehitys sekä ulkoiset prosessit muutoksineen. Hyvinvointi voidaan nähdä myös objektiivisesti ja subjektiivisesti mitattavissa olevana tilana, joka muodostuu yksilön sisäisten, ihmisten välisten, yhteisöllisten sekä kulttuuristen prosessien tuloksena.

Suomea sitoo YK:n lasten oikeuksien sopimus, jossa kiinnitetään vahvasti huomiota lasten hyvinvointiin. Tämän sopimuksen pohjalta on Suomessa kehitetty kansallisia indikaattoreita, joiden avulla voidaan seurata lapsen oikeuksien toteutumista ja hyvinvoinnin edistämistä. Perustavana ajatuksena on ollut lasten hyvinvoinnin seuraaminen lasten elinolosuhteiden sekä lasten omien kokemusten näkemisen ja kuulemisen avulla. Merkittävänä pidetään lasten oikeutta osallisuuteen, vuorovaikutukseen ja kuulluksi tulemiseen. Indikaattoreita mietittäessä on kiinnitetty lisäksi

huomioida lasten mielestä tärkeisiin asioihin ja sisältöihin. Lasten hyvinvointia mittaaviin kansallisiin indikaattoreihin sisältyy kuusi eri hyvinvoinnin ulottuvuutta, joiden on katsottu kattavan suuren osan lapsen elämästä. Nämä ulottuvuudet ovat materiaallinen taso, terveys- ja hyvinvointi, koulu ja oppiminen, turvallinen kasvuympäristö, osallistuminen ja sosiaalinen toiminta sekä yhteiskunnan tarjoama tuki ja suojelu. Esimerkiksi osallistumisen ja sosiaalisen toiminnan ulottuvuus sisältää lapsen oikeuden osallistua, tulla kuulluksi, ilmaisun vapauteen, tiedon saamiseen sekä oikeuden lepoon, leikkiin, vapaa-aikaan ja taide- ja kulttuurikokemuksiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 40–41, 50–51, viitattu 6.1.2018.)

3.1 Lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät

Lähestymme lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä Minkkisen väitöskirjan pohjalta. Minkkinen (2015, 25–26, viitattu 1.1.2018) on todennut, että lapsen hyvinvointiin vaikuttavat sekä lapsen itseensä liittyvät tekijät, ympäröivä yhteisö sekä hyvinvoinnin yhteiskunnalliset kehikset. Käytännön elämässä kaikkien eri tekijöiden vaikutus liittyy yhteen. Lapsen hyvinvoinnin yksilötekijöihin kuuluu lapsen omat hyvinvointiresurssit- ja edellytykset sekä hänen oma toimintansa. Nämä voivat joko edistää tai ehkäistä hänen hyvinvointiaan. Yksilötekijöihin kuuluu lapsen biologiset, psyykkiset, sosiaaliset sekä materiaaliset lähtökohdat. Biologinen perimä muodostaa tärkeän perustan lapsen fyysiselle hyvinvoinnille. Psykkisen hyvinvoinnin edellytyksiä ovat monet psyykkiset taidot, kuten hyvä itsesäätelykyky ja kyky käsitellä vastoinkäymisiä. Emotionaalista hyvinvointia edesauttaa kyky säädellä tunteita sekä kognitiivista hyvinvointia edistää älykyys. Sosiaalisiin yksilöresursseihin kuuluu sosiaalinen älykyys, taito hankkia ystäviä sekä ylläpitää niitä. Materiaaliset resurssit lapsen elämässä ovat vahvasti sidoksissa perheen tai huoltajien taloudelliseen tilanteeseen. Yksilön toimintakyky liittyy yhteisössä sekä yhteiskunnassa vallitseviin käytännön resursseihin, jota mahdollistavat lapsen toimintaa.

Ulkoiset ehdot lapsen todellisuuteen kulkee lapsen sisäisen ja ulkoisen toiminnan kautta. Tämän näkemyksen taustalla on ajatus, että inhimillisellä toiminnalla merkittävä rooli välittäjänä ihmisen ja ympäröivän maailman välillä. Lapsi toimii itse ja muokkaa sosiaalista todellisuuttaan osallistumalla sosiaaliseen elämään subjektina sekä osana sosiaalista yhteisöä. Lapsen hyvinvointitutkimuksen näkökulmasta lapsen subjektiuus tarkoittaa sitä, että hyvinvoinnin ulkoiset ehdot vaikuttavat lapsen hyvinvointiin lapsen oman toiminnan kautta. Lapsi tulee nähdä aktiivisena toimijana, joka muokkaa itse hyvinvointiaan. Näin lapsi muuttaa sekä muokkaa omalla toiminnallaan sosiaalista, fyysisiä, materiaalisia olosuhteitaan sekä hyvinvointiresurssejaan. Lapsi edistää esimerkiksi fyysistä

kuntoaan liikkumalla. Lapsen voidaan nähdä vaikuttavan hyvinvointiinsa myös omilla valinnoillaan sekä sisäisellä sekä ulkoisella toiminnallaan, riippumatta hyvinvoinnin yksilöedellytyksistä tai yhteisön asettamista ehdoista. (Minkkinen 2015, 26–27, viitattu 1.1.2018.)

Minkkinen (2015, 28, viitattu 1.1.2018) käyttää työssään ekologista lähestymistapaa, jossa lasten hyvinvointia tarkastellaan kokonaisvaltaisesta sosiokulttuurisesta näkökulmasta käsin. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi on yhteisönsä jäsen ja on vuorovaikutuksessa toisten yhteisön jäsenten kanssa. Tämä vuorovaikutus vaikuttaa lapsen hyvinvointiin vastavuoroisten prosessien kautta. Lapsen hyvinvointia muovaavat kaikki hänen sosiaalisten ryhmien välityksellä saamat kokemuksensa. Näihin kuuluu perhe, laajennettu perhe, ystävät, koulu, naapurit, vanhempien työpaikka sekä kulttuuri, jossa lapsi elää.

Muilta ihmisiltä saatu hoiva, tuki sekä huolenpito vaikuttavat merkittävästi lapsen hyvinvointiin. Hoiva voidaan määritellä joko välittömästi tai välillisesti lapseen, hänen elinolosuhteisiinsa tai toimintamahdollisuuksiin vaikuttavaksi toisten ihmisten toiminnaksi sekä huolenpidoksi, jonka tarkoituksena on edistää lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista tai materiaalista hyvinvointia. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tärkeämpää läheisten hoiva on niin materiaalisesti, eloonjäämisen kannalta, kognitiivisesti ja emotionaalisesti. Lapsen varhaiset hoivakokemukset muovaavat sitä, millaiseksi lapsen perusturvallisuuden tunne kehittyy ja onko lapsi turvallisesti vai turvattomasti kiintynyt. Muiden ihmisten tuen merkitys ei rajoitu pelkästään varhaislapsuuteen, vaan sosiaalinen tuki on yksi hyvinvointia edistävä tekijä lapsen kasvaessa muiden ihmisten keskuudessa. Aikuisten tuen lisäksi merkittävää on vertaisryhmän sosiaalinen tuki. Tämän tuen kieltäminen voi vaikuttaa kielteisesti lapsen hyvinvointiin. Esimerkkinä voidaan käyttää koulukiusaamista, jonka kohteeksi joutuminen aiheuttaa lapselle huomattavaa henkistä kuormaa ja sen seuraukset voivat vaikuttaa myös tulevaisuuden hyvinvointiin. (Minkkinen 2015, 30, viitattu 1.1.2018.)

Lapsen hyvinvoinnille reunaehdoja asettaa myös yhteiskunnan rakenteelliset tekijät sekä kulttuuri. Näitä ovat konkreettiset rakenteet, kuten päiväkodit ja koulu sekä niiden kunto, sosiaaliset instituutiot, kuten perhe ja koulu sekä lait, jotka säätelevät julkisten laitosten toimintaa. Hyvinvointiin vaikuttavat myös käsitteelliset kehykset, joiden vaikutuksen nähdään suodattuvan yhteisön toimintaan. Näitä ovat yhteiskunnan vallitsevat käsitykset lapsesta sekä lapsuudesta. Hyvinvoinnin käsitteelliset kehykset ovat usein yhteydessä kulttuurin perinteisiin sekä normeihin. Käsitykset

hyvinvoinnin ehdoista, hyvästä elämästä ja lapsen asemasta ja arvosta riippuu paljolti myös kulttuurista. (Minkkinen 2015, 31–32, viitattu 1.1.2018.)

3.2 Alakouluikäisen lapsen kehitys

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä ovat alakouluikäiset, 7-12 – vuotiaat lapset. Tässä opinnäytetyössä käytämme jatkossa käsitettä lapsi, kun puhumme alakouluikäisistä lapsista. 7-12-vuotiaan elämä on älyllisen kasvun ja kehittymisen aikaa. Lapsi on innokas oppija ja lapsen ajattelu kehittyy loogiseksi ja johdonmukaiseksi. Tyypillisiä piirteitä ovat tiedonhalu ja uteliaisuus. Lapsi on myös innokas oppimaan uutta. Kouluikäisen fyysinen kehitys on hidasta, mikä mahdollistaa lapsen motoristen taitojen nopean kehittymisen. Motoristen taitojen kehittymisellä on suuri merkitys lapsen minäkäsityksen kehittymiselle, koska liikunnallisten sekä motoristen taitojen kehittymisen myötä lapsen elämänpiiri laajenee. (Storvik-Sydänmaa, Talvensaari, Kaisvuo & Uotila 2015, 62–63.) Koulun aloittaminen laajentaa myös lapsen sosiaalista ympäristöä ja uusi sosiaalinen yhteisö asettaa vaatimuksia lapsen sopeutumiskyvylle sekä sisäisille kyvyille. Tässä muutosvaiheessa lapsella on kuitenkin valtavasti voimia uusien vaikeuksien sekä vaatimusten kohtaamiseen sekä kehittymiseen. (Dunderfelt 2004, 85–86.)

7-12-vuotiaalle lapselle perhe sekä ystävät ovat tärkeitä. Kouluikäisessä lapsen itsenäisyys lisääntyy, mutta lapsi tarvitsee vielä vanhemmiltaan ohjausta. Perheessä vietetty aika edistää lapsen hyvinvointia sekä suotuisaa kehitystä. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 67.) Kouluikäisen kuuluu lapsen sosiaalinen kehittyminen sekä itsenäistyminen, mikä tapahtuu parhaiten samanikäisten lasten kanssa ryhmässä toimimalla. Sosiaalista käyttäytymistä lapsi oppii ryhmässä ja hän tarvitsee vertaisryhmää kehityksensä tueksi. Lapsen kehityksen kannalta on merkittävää samaistua ikätovereihin sekä kuulua ryhmään. Hänelle on tärkeää myös tulla hyväksytyksi itselleen merkityksellisessä ryhmässä. (Storvik-Sydänmaa ym. 2015, 64–65, 67.) Ollessaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa lapsi oppii uusia käyttäytymismalleja sekä ilmaisemaan itseään sekä omia tunteitaan. Ryhmissä harjoitellaan omista tunteista keskustelua sekä samalla kasvetaan sosiaalisuuteen. Varhaisten kouluvuosiensa aikana lapsi oppii tuntemaan itseään suhteessa toisiin saman ikäisiin lapsiin ja aikuisiin. Ryhmän jäsenenä toimiessaan lapsi voi myös oppia soveltamaan omat tavoitteensa ryhmän tavoitteisiin, samalla hänellä on mahdollisuus oppia työnjakoa, toimintatapoja sekä sovittujen sääntöjen noudattamista. Ryhmässä lapsi voi myös jakaa onnistumisen sekä epäonnistumisen tunteita. (Pulkinen 2002, 112–113.)

Kouluikäisen lapsen kaverisuhteet muuttuvat. Nuoremmille koululaisille ystävyys on lähinnä yhdessä tekemistä, kun 11–12-vuotiaan ystävyysuhteet ovat syvällisempiä ja pysyvämpiä; niistä tulee vastavuoroisia, jolloin lapset kykenevät jakamaan vaikeuksiaan. Lapset saavat toisiltaan emotionaalista tukea sekä molemminpuolista luottamusta. Ystävyysuhteissa lapsen itsetunto ja hyvinvointi kehittyy. Ystävyysuhteissa esiintyvät ristiriidat auttavat lapsia ymmärtämään ystävyteen liittyviä odotuksia. Ne auttavat osaltaan myös lapsen moraalisen ajattelun kehittymisessä. (Nurmiranta ym. 2009, 64–65.)

Terveen persoonallisuuden yksi merkki on empatiakyky. Empatiakyvyn kehittymisen myötä lapsi kykenee eläytymään toisten ihmisten tunnetiloihin. Voidakseen kasvaa empaattiseksi, lapsi tarvitsee aikuisen mallin lisäksi vertaisuhteita, joissa hän voi harjoitella vuorovaikutustaitoja. (Nurmiranta ym. 2009, 62.) 7-12-vuotiaana lapselle kehittyy kyky nähdä asioita toisten ihmisten näkökulmasta, lisäksi hän oppii ymmärtämään paremmin syy-seuraussuhteita. Ajattelu muuttuu minäkeskeisestä ajattelusta sosiaaliseen ajatteluun. Lapsen itsekeskeisyyden vähenemisen myötä hän kykenee huomioimaan entistä paremmin toiset lapset. (Storvik-Sydänmaa ym. 2015, 67.) Ollessaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa lapsi oppii ymmärtämään sekä hallitsemaan omia tunteitaan ja sekä myös ymmärtämään toisten tunteita. Lisäksi hän oppii sovittamaan omia tarpeitaan toisten tarpeisiin. (Pulkinen 2002, 112–113.)

Lapsen persoonallisuus kehittyy suhteessa muihin ihmisiin, joten vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys myös lapsen psyykkisessä kehityksessä. Ystäväpiirin laajetessa vuorovaikutussuhteet monipuolistuvat. Kouluikäisen yksi merkittävä tavoite on terveen ja realistisen minäkäsityksen kehittäminen. Itsetuntoa ei tule nähdä pelkästään yksilöllisenä ominaisuutena, vaan sitä tulee tarkastella laajemmassa sosiaalisessa ympäristössä. Aikuisen rooli on merkittävä myös lapsen itsetunnon vahvistamisessa, sillä aikuinen voi vahvistaa lapsen itsetuntoa hyväksymällä hänet sellaisena kuin on. Lapsi tarvitsee myös realistista ja kannustavaa palautetta sekä selkeitä toimintaohjeita, sillä lapsen realistinen minäkäsitys muotoutuu kokemuksista ja toisilta saadun palautteen pohjalta. (Storvik-Sydänmaa ym. 2015, 65, 68.)

7-12-vuotias lapsi on arka kaikkeen kritiikkiin, mikä kohdistuu häneen itseensä. Tämän vuoksi hän loukkaantuu helposti. Lapsuudessa koetut konkreettiset pelot voivat muuttua sosiaalisiksi peloiksi, jonka vuoksi lapsi voi arastella esimerkiksi esiintymistä ja pelätään tovereiden arvostelua. Merkittäviä asioita lapsen elämässä ovat sosiaaliset paineet sekä yhdenmukaisuuden tarve; lapsi näkee oman ryhmänsä sekä oman käyttäytymisensä hyvänä, kun puolestaan muiden

käyttäytyminen tuomitaan. Lapselle on tärkeää noudattaa oman ryhmän sääntöjä eikä aikuista haeta enää avuksi selvittämään ristiriitoja. (Nurmiranta ym. 2009, 62–63.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on kuvailla, miten taidelähtöisiä menetelmiä on käytetty alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Tästä aiheesta ei ole olemassa suomalaisia kirjallisuuskatsauksia ja tätä tutkimustietoa tullaan hyödyntämään Suomen akatemian tutkimuksessa ”Vallan visaiset seurustelu ja kaverisuhteet alakouluissa, sekä taidelähtöiset menetelmät suhteiden eheyttämisessä”(projektinnumero 295 000).

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: Miten taidelähtöiset menetelmät ovat tukeneet lapsen hyvinvointia?

Oman oppimisemme tavoitteet perustuvat Oulun ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto-ohjelman osaamisprofiilin sisältämiin asioihin. Asiakastyön osaamiseen kuuluu, että sosionomi (AMK) osaa tukea yksilöiden kasvua ja kehitystä, tunnistaa hyvinvoinnin suojaavia- ja riskitekijöitä sekä osaa käyttää työssään varhaisen tukemisen ja ennaltaehkäisevän työn näkökulmia. Sosionomin (AMK) kestävän kehityksen ammattitillisiin taitoihin liittyy sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden edistäminen sekä oma vastuullinen toiminta ja sen reflektointi hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. Sosionomilla (AMK) tulee olla myös taito analysoida hyvinvointia sekä huono-osaisuutta tuottavia rakenteita ja prosesseja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi sosionomin (AMK) tulee olla tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista voidakseen tuottaa ja arvioida tietoa hyvinvoinnin edistämiseksi. (Oulun ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmat 2017–2018, sosionomin (AMK) osaamisprofiili, viitattu 25.3.2018.)

Opinnäytetyömme kautta opimme näkemään taidelähtöisten menetelmien arvon lasten kanssa työskentelyssä. Tutustumalla taidelähtöisiin menetelmiin opimme itse hyödyntämään niitä työssämme sekä osaamme kertoa toisille sosiaalialan ammattilaisille näiden menetelmien käytöstä. Olemalla mukana ajankohtaisessa tutkimuksessa, saamme tärkeää tietoa, ammatillista osaamista ja keinoja lasten hyvinvoinnin tukemiseen. Opinnäytetyöprosessimme tavoitteena on myös oppia käytännön tutkimustyötä käyttämällä kirjallisuuskatsausta tutkimuksen muotona. Kirjallisuuskatsaus antaa yleiskatsauksen siitä, mitä Suomessa on tutkittu kyseisestä aiheesta. Lisäksi se antaa yksityiskohtaisempaa tietoa niin tutkimuksen kuin käytännönkin näkökulmasta.

5 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja sen metodologia noudattaa laadullisen tutkimuksen periaatteita. Kuvailevan tutkimuksen tarkoituksena on kertoa tai kuvata aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimusta, laajuutta sekä määrää. (Suhonen, Axelin & Stolt, 2016, 9.) Kirjallisuuskatsaus on tutkimustekniikka ja metodi, jossa tutkimuksen kohteena on aiemmin tehty tutkimus. Sen avulla kootaan tutkimustuloksia, jotka toimivat lähtökohtana uusien tutkimusten tuloksille, eli tehdään ”tutkimusta tutkimuksesta”. Kylmä ja Juvakka (2012) toteavat, että hyvin suunnitellulla ja toteutetulla kirjallisuuskatsauksella varmistetaan se, ettei tutkita jo tiedettyä asiaa uudelleen. Kirjallisuuskatsaus auttaa tekijää syventämään ymmärrystään tutkittavaan aiheeseen yksilöllisellä ja tieteellisellä tasolla (Kylmä & Juvakka 2012, 45–46; Jamk.fi, viitattu 10.2.2018.)

Perustellessaan kirjallisuuskatsausta tieteellisenä metodina Salminen viittaa Baumeisterin ja Learyn 1997 esitykseen kirjallisuuskatsauksen syistä. Kirjallisuuskatsauksen kunnianhimoisena päämääränä on olemassa olevan teorian kehittämisen lisäksi saada aikaan myös uutta teoriaa. Sen avulla myös kyetään arvioimaan teoriaa. Kirjallisuuskatsaus muodostaa tietystä asiakokonaisuudesta kokonaiskuvan. Katsauksen tavoitteena on myös ongelmien tunnistaminen ja se mahdollistaa tietyn teorian kehityksen kuvaamisen historiallisesti. (Salminen 2011, 1-2, viitattu 10.2.2018.)

Kirjallisuuskatsaukset jaetaan kolmeen perustyyppiin: kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen ja meta-analyysiin. Eniten käytetyistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jota voidaan kutsua myös traditionaaliseksi kirjallisuuskatsaukseksi. Sitä kuvataan yleiskatsaukseksi, joka ei sisällä täsmällisiä ja jyrkkiä sääntöjä. Metodiset säännöt eivät rajaa aiheiston valintaa ja käytetyt aineistot ovat laajoja. Tästä huolimatta tutkittava ilmiö onnistutaan kuvaamaan laaja-alaisesti ja tutkittavan ilmiön ominaisuuksia luokittelemaan tarvittaessa. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykset ovat väljempää verrattuna meta-analyysiin tai systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. (Salminen 2011, 6, viitattu 10.2.2018.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla etsitään usein vastauksia kysymyksiin, mitä tietoa tutkittavasta asiasta on jo olemassa, mitkä ovat sen keskeiset käsitteet sekä niiden väliset suhteet. Etsimme kirjallisuuskatsauksen avulla tietoa siitä, mitä tutkimusperustaista tietoa on jo olemassa taidelähtöisten menetelmien käyttämisestä lasten hyvinvoinnin tukemiseksi. Tarkastelemme myös keskeisiä käsitteitä, joita aihepiiriä koskevissa tutkimuksissa on käytetty sekä niiden välisiä suhteita. Pyrimme nostamaan esille uusia näkökulmia tunnistamalla tai vahvistamalla aikaisemmissa tutkimuksissa esiin tulleita kysymyksiä. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 291, 294, viitattu 24.3.2018.)

Kangasniemeä ym. (2013, 291, 294, viitattu 24.3.2018) mukaillen tämä tutkimus toteutettiin nelivaiheisena prosessina, johon kuuluivat tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valitseminen, kuvailun rakentaminen sekä tuotetun tuloksen tarkasteleminen. Vaikka menetelmä voitiin eritellä erilaisiin vaiheisiin, tyypillistä sille oli vaiheiden eteneminen osittain yhtä aikaa toistensa kanssa. Tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa perustana toimi luvussa 4 esitetty tutkimuskysymys. Sen avulla pyrittiin tuottamaan laadullinen vastaus siihen, miten taidelähtöisiä menetelmiä on hyödynnetty alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Tutkimuskysymys muodosti tämän tutkimuksen keskeisen osan ja samalla se ohjasi koko tutkimusprosessin kulkua. Tutkimuskysymys oli rajattu tarkoin, ja valittua kysymystä voitiinkin tarkastella joko yhdestä tai useammasta näkökulmasta käsin. Lisäksi tarkoin rajattu tutkimuskysymys tarjosi mahdollisuuden tarkastella ilmiötä syvällisesti. (Kangasniemi ym. 2013, 294, viitattu 24.3.2018.)

5.2 Aineiston hankinta

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuuden turvaamiseksi kirjallisuushaun tekemiseen tarvittiin erityinen strategia, koska katsauksen luotettavuuden kannalta aineiston hakuprosessi oli keskeisin vaihe ja näin ollen haussa tehdyt virheet olisivat voineet johtaa vääristyneisiin johtopäätöksiin. Ennen varsinaisen kirjallisuushaun toteuttamista määriteltiin sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Tällä pyrittiin vähentämään virheellisen tai puutteellisen katsauksen mahdollisuutta sekä varmistamaan, että katsaus pysyisi suunnitellussa laajuudessa. Kirjallisuushaun tarkoituksena oli tunnistaa ja löytää materiaali, joka vastaa tutkimuskysymykseen. Tämän tutkimuksen aineistojen etsimiseen käytettiin sekä sähköisiä tietokantoja että manuaalista hakua. Käyttämällä molempia menetelmiä tavoitettiin kaikki mahdolliset katsaukseen soveltuvat tutkimukset. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 25–26.)

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineiston valinta sekä sen analyysi olivat aineistolähtöisiä ja niitä toteutettiin osittain samanaikaisesti. Aineistona käytettiin alkuperäistutkimuksia ja se koostui viimeaikaisista tutkimuksista sekä tutkimusaiheen kannalta oleellisesta tutkimustiedosta. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, kuinka hyvin alkuperäistutkimus vastaa, jäsentää tai avaa tutkimuskysymystä. (Kangasniemi ym. 2013, 295, viitattu 24.3.2018.)

Tässä kirjallisuuskatsauksessa määritellyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit ovat esitetty taulukossa 1. Opinnäytetyössä käytettiin suomenkielistä aineistoa. Aineistojen tuli olla maksuttomia, kokonaisena saatavilla olevia painettuja julkaisuja tai sähköisiä aineistoja. Tutkimusten tuli olla väitöskirjoja, artikkeleita tutkimusjulkaisuissa tai muita tieteellisiä julkaisuja ja tutkimusten tulosten tuli vastata opinnäytetyöhön asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Poissulkukriteereihin kuuluivat aineistot, jotka olivat kirjoitettu jollakin muulla kielellä kuin suomi tai olivat maksullisia. Tutkimuksessa ei ole käytetty ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä tai yliopiston pro gradu – tutkielmia. Tutkimusten luotettavuutta arvioitiin lähdeluettelon, puolueettomuuden sekä tulosten vertailukelpoisuuden perusteella.

TAULUKKO 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Kieli	Suomi	Muu kuin suomi
Saatavuus	Maksuton, kokonaisena saatavilla oleva painettu julkaisu tai sähköinen aineisto	Maksullinen, ei kokonaisena saatavilla oleva painettu julkaisu tai sähköinen aineisto
Tutkimuksen tyyppi	Väitöskirja, artikkeli tutkimusjulkaisuissa, muut tieteelliset julkaisut	Pro gradu-tutkielma, opinnäytetyö (AMK), muu ei tieteellinen julkaisu
Tutkimustulosten luonne	Aineisto vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin	Aineisto ei vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin
Työmenetelmät	Taidelähtöiset menetelmät	

Aineiston haut suoritettiin kevään 2018 aikana. Tietokantojen käyttämisessä sekä hakusanojen muodostamisessa meitä ohjeisti Oulun ammattikorkeakoulun kirjaston informaattikko. Apua haku-

sanojen muodostamiseen saatiin myös opinnäytetyömme ohjaajilta. Eri tieteenaloilla on omia erikoissanastoja ja saadaksemme mahdollisimman kattavan hakutuloksen, tämän tutkimuksen suunnitteluvaiheessa hyödynnettiin yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA). Vaikka YSA on luonteeltaan yleinen, löydettiin sen avulla kuvailusanoja, jotka helpottivat lopullisten hakusanojen muodostamista. (Mäkinen 2005, 73–74; YSA 2018, viitattu 10.2.2018.)

Tutkimuksessa käytetyt tietokannat valikoituivat kuvailevien hakujen ja sekä tarkoituksenmukaisuuden perusteella. Tiedonhaussa käytettiin seitsemää suomenkielisiä, sosiaalialan julkaisuja sisältäviä tietokantoja: Leevi, Finna, Oula-Finna, Julkari, Arto, Medic sekä Melinda. Aineiston hankinnassa käytettiin rajauksia, jotta hakutulokset vastaisivat mahdollisimman hyvin asetettuihin sisäänottokriteereihin. Ennen varsinaisen kirjallisuushaun aloittamista, tehtiin kaikissa tietokannoissa testihakuja yhdistelemällä erilaisia hakusanoja. Varsinaiseen hakuun kelpuutettiin tutkimuksen kannalta parhaimman tuloksen tarjoavat sanaparit.

Tiedonhaussa sanoja yhdisteltiin hakulausekkeiksi ja tässä tutkimuksessa hyödynnettiin Boolean operaattoreita, joiden avulla yhdistettiin kaksi tai useampi hakusana. Useimmiten suomalaisten operaattoreiden sijaan käytetään niiden englanninkielisiä vastineita AND, OR, NOT. (Mäkinen 2005, 78–79.) Apuna tiedonhaussa käytettiin myös katkaisumerkkejä. Hakutermit määriteltiin vastaamaan opinnäytetyön aihetta, asiasanoja sekä tutkimuskysymystä.

Alustava aineiston haku tehtiin 9.4.2018. Hakutermeinä käytettiin tutkimuksen kannalta keskeisiä asiasanoja: taidelähtöiset menetelmät, taide ja kulttuurilähtöiset menetelmät, luovat ja taidelähtöiset menetelmät, taidetoiminta, visuaaliset ja toiminnalliset menetelmät, toiminnalliset menetelmät, taidelähtöinen toiminta, lapset, lasten, alakoulu, koululainen, alakouluikäinen, sosiaalinen hyvinvointi, hyvinvointi. Taidelähtöisistä ja luovista menetelmistä puhuttaessa käytetään paljon synonyymisanoja ja -fraaseja. Tiedonhaun kannalta saatiin riittävän laaja ja tiedollisesti kattava tulos katkaisumerkkien avulla, jotka olivat tietokannasta riippuen * tai ?. Käsitettä taidelähtöiset menetelmät käytettiin eri sähköisissä tietokannoissa eripituisina katkaisusanoina tai koko käsitteenä sen perusteella, kuinka paljon haku antoi tuloksia. Näin kokonaistulosten määrää voitiin saman käsitteen avulla sekä lisätä että rajata. Tätä menetelmää käytettiin kaikissa sähköisissä tietokannoissa käytettyjen hakusanojen kanssa tarpeen mukaisesti.

Tämän tutkimuksen kohderyhmä oli 7-12 vuotiaat lapset ja tähän ikäryhmään aineistohaun tuloksia oli vaikeaa kohdentaa. Hakusanassa lapsi päädyttiin myös katkaisusanan käyttöön eri

sanamuotojen määrän vähentämiseksi. Sen sijaan ikäryhmän kohdentaminen alakouluikäisiin hakusanojen avulla oli haasteellista. Käsitteiden alakoulu, koululainen, alakouluikäinen käyttäminen rajasivat hakujen tulokset olemattomiksi. Ilman näitä rajauksia aineistoa löytyi laajasti, mutta tulokset koskivat pääsääntöisesti alle 7-vuotiaita lapsia. Tämän vuoksi NOT komennolla aineistosta rajattiin pois varhaiskasvatukseen, päiväkotiin ja päivähoidon liittyvät hakusanat. Vaikka aineistoa haettiin sanalla lapsi, tulosten mukana oli myös nuoriin liittyvää aineistoa. Tämä johtui siitä, että eri tutkimuksissa käytetyt ikämääritelmät lapsista ja nuorista olivat erilaisia ja osittain päällekkäisiä. Tämän vuoksi hakusanoihin jouduttiin lisäämään myös nuoret, jotta aineistosta saataisiin mahdollisimman kattava. Aineistoa läpikäydessä lopulliseen tutkimukseen valikoitiin tutkimuksen kannalta sopivimman ikäryhmän käsittävät julkaisut.

Tutkimuksen kannalta merkittävä asiasana hyvinvointi rajasi hakutuloksen myös olemattomaksi. Samaan lopputulokseen päädyttiin kokeilemalla hyvinvointi-käsitteen katkaisumuotoja. Sanan käyttö rajasi tuloksista pois tutkimuksen kannalta oleellista aineistoa, joten hyvinvointi jätettiin hakusanoista pois ja käsitteen sisältyminen aineistoon varmistettiin perehtymällä aineiston asiasanoihin, tiivistelmiin ja kokoteksteihin.

Tarkennettu haku tehtiin 15.4.2018 hakusanoilla ja niiden katkaisusanoilla: taidelähtöiset menetelmät, luovat menetelmät, lapset tai nuoret. Pois suljettiin hakusanat varhaiskasvatus, päiväkoti, päivähoido sekä terapia. Tutkimuksessa käytettiin sähköisen tiedonhaun lisäksi manuaalista hakua tutkimalla tutkimusten lähdeluetteloita, tekemällä hakuja internetistä sekä perehtymällä eri taidelähtöisiin menetelmiin liittyviin hankesivustoihin ja projekteihin sekä niiden tuottamiin julkaisuihin. Kappalemääräisesti läpikäytyjen aineistojen määrää on mahdotonta arvioida. Ajallisesti määriteltynä siihen käytettiin kymmeniä tunteja aikaa, jolloin se on merkittävä osa tämän tutkimuksen aineistonhakuprosessia. Taulukossa 2 on kuvattu tiedon haun prosessi tietokannoittain eriteltynä.

TAULUKKO 2. Tiedonhaun taulukko

Aineiston keruun päivä-määrät	Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Löytyneiden viitteiden lukumäärät
15.4.2018	Arto	Taideläh?	Kieli Suomi, viimeiset 10 vuotta	38
15.4.2018	Leevi	taide* OR luov* OR laps* OR nuor* NOT varhaiskasv* NOT päiväko* NOT päivähoi*	Kirja, lehti/artikkeli, väitöskirja, muu (opinnäyte), Suomi	155
15.4.2018	Finna	Taideläh* OR "luovat menetelmät" AND laps* OR nuor* NOT varhaiskasv* NOT päiväko* NOT päivähoi*	Kirja, lehti/artikkeli, väitöskirja, tohtorin väitöskirja, muu, Suomi	74
15.4.2018	Oula-Finna	Taideläh* OR luova* AND laps* OR nuor* NOT päivähoi* NOT päiväko* NOT varhaiskasv* NOT terapi*	Kirja, lehti/artikkeli, väitöskirja, tohtorin, muu, Suomi	103
15.4.2018	Medic	Taide*	Vain koko teksti, asiasanojen synonyymit käytössä, Suomi.	1
15.4.2018	Melinda	Taideläh? AND laps? OR nuor?	Suomi	26
15.4.2018	Julkari	Taidelähtöiset menetelmät		9
25.4.2018	Manuaali haku			3

Opinnäytetyön luotettavuutta ja toistettavuutta varmistettiin koko ajan kirjaamalla muistiin tehdyt haut ja hakutulokset. Aineiston tarkastelu aloitettiin lukemalla kaikkien tutkimusten otsikot ja samalla hylättiin tutkimukset, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymykseen. Tarkastelun ulkopuolelle rajattiin myös tutkimusten kaksoiskappaleet eli duplikaatit. Hakuprosessia jatkettiin lukemalla valittujen tutkimusten tiivistelmät ja lopuksi lukemalla koko tekstit. Taulukossa 3 on kuvattu kirjallisuushaun valintaprosessin eteneminen.

TAULUKKO 3. Kirjallisuushaun valintaprosessit

Tietokanta	Hakutuloksia	Hyväksytyt otsikon mukaan	Hyväksytyt kuvailun mukaan	Hyväksytyt johdannon/kokotekstin mukaan	Hyväksytyt yhteensä
Arto	38	5	5	0	0
Finna	74	30	15	1	1
Oula-Finna	103	47	8	0	0
Julkari	9	1	1	0	0
Leevi	155	33	16	1	1
Medic	1	1	1	0	0
Melinda	26	7	7	0	0
Manuaali haku				3	3
Yhteensä	406	124	53	5	5

Käytetyistä tietokannoista löytyi viitteitä tutkimuksiin, tieteellisiä artikkeleita, hankeraportteja, kokoomateoksia sekä tutkimuksia. Sähköisissä tietokannoissa tehdyn kirjallisuushaun perusteella opinnäytetyön aineistoksi valikoitui kaksi tutkimusta: väitöskirja sekä tieteellinen lehtiartikkeli. Manuaalisella haulla opinnäytetyöhön valittiin kolme tutkimusta, joista kaksi oli kokoomateoksen artikkeleita sekä yksi tieteellinen lehtiartikkeli. Lopulliseen tarkasteluun valittiin viisi tutkimuksen kannalta sopivinta julkaisua. Taulukossa 4 on kuvattu aineiston valinta.

TAULUKKO 4. Aineiston valinta

406	Hakulausekkeiden antamat tulokset
124	Hyväksytty otsikon mukaan
53	Hyväksytty kuvailun mukaan
2	Hyväksytty johdannon / kokotekstin mukaan
3	Manuaali haun aineiston lisäys
5	Hyväksytyt yhteensä

5.3 Kirjallisuuskatsauksen eettisyys

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on menetelmänä väljä, joten sen kaikissa vaiheissa korostuu tutkijan valintojen sekä raportoinnin eettisyys. Luotettavuuden ja eettisyyden ollessa tiiviisti toisiinsa sidoksissa, niitä voidaan parantaa läpinäkyvällä sekä johdonmukaisella etenemisellä aina tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin. Keskeistä luotettavuuden kannalta on myös se, että tutkimuskysymys esitetään selkeästi ja sen teoreettinen perustelu eritellään. Luotettavuuden kannalta merkitystä on myös menetelmäosan selkeällä kuvauksella sekä läpinäkyvyydellä. Kirjallisuuskatsauksen luotettavuuden arvioinnissa keskeisenä asiana on aineiston valinta ja sen perusteiden kuvaus. Analysoitavat tutkimukset tulee liittää vahvasti teoreettiseen taustaan. Niitä tulee myös tarkastella laaja-alaisesti ja monipuolisesti keskittyen itse tutkimuksiin sekä mahdollisiin tulevaisuuden tutkimuskohteisiin. (Kangasniemi ym. 2013, 297–298.)

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tieteellinen tutkimus on eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa sekä tutkimuksen tulokset uskottavia vain silloin, kun tutkimus on tehty noudattamalla hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Tässä opinnäytetyössä on noudatettu rehellisyyttä, tarkkuutta sekä huolellisuutta niin tutkimuksen teossa, tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä arvioinnissa. Tekemisessä on myös sovellettu eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksen tuloksia julkistettaessa on myös noudatettu tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta. Tutkimusta tehdessä on kunnioitettu tutkijoiden töitä ja heidän julkaisuihinsa on viitattu asianmukaisesti Oulun ammattikorkeakoulun laatiman kirjallisen

ohjeistuksen mukaisesti. Tässä tutkimuksessa kaikille mukana olleille tutkimukselle on annettu niille kuuluva arvo sekä merkitys. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti tähän kirjallisuuskatsaukseen on hankittu tarvittavat luvat ja se on suunniteltu sekä raportoitu tieteellisten vaatimusten mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, viitattu 10.2.2018.)

5.4 Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa korostuu tutkijan rooli, sillä siinä lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti sekä sen myöntäminen, että tutkija on itse keskeinen tutkimusväline tutkimuksessaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija on itse luotettavuuden kriteeri ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää käsitteitä: uskottavuus, siirrettävyys, varmuus sekä vahvistuvuus. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijan sekä tutkittavien käyttämät käsitteet ja tulkinnat ovat yhteneväiset. Tutkimustulosten siirrettävyys tulee olla mahdollista myös laadullisessa tutkimuksessa jossakin määrin. Varmuutta tutkimukseen lisätään huomioimalla tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavat ennakkoehdot. Vahvistavuudella tarkoitetaan sitä, että tehdyt tulkinnat voivat tukeutua aikaisempiin vastaavia ilmiöitä tutkineisiin tutkimuksiin. (Eskola & Suoranta 2014, 211–213.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tekemisen edellytyksenä on, että tutkija perehtyy huolellisesti menetelmään. Näin taataan myös luotettavan tiedon tuottaminen. (Kangasniemi ym. 2013, 298.) Kirjallisuuskatsauksen vaiheisiin on perehdytty huolellisesti kirjallisuuden avulla sekä osallistumalla sosionomi (AMK) opintoihin kuuluville tutkimuskursseille. Tämän opinnäytetyön luotettavuudesta kertoo myös se, että tutkimuskysymys on laadittu selkeästi ja se yhdistyy vahvasti teoreettiseen perustaan. Tutkimuskysymyksestä on myös pyritty tekemään riittävän laaja ja olemme keränneet siihen riittävän aineiston.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa kuvaamalla tarkasti työn vaiheet (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232). Tässä opinnäytetyössä on kuvattu tarkasti kaikki tutkimuksen eri vaiheet. Tutkimusmenetelmä on perusteltu, koska se osaltaan luo tutkimukselle luotettavuutta. Opinnäytetyön aineiston hankintaa varten on luotu selkeät sisäänotto- sekä poissulkukriteerit, joiden asettamisessa rajoissa on pitäydytty tutkimukseen sopivaa aineistoa valitessa. Kirjallisuushakuja tehdessä kaikki käytetyt tietokannat, hakusanat sekä hakujen rajaukset on kirjattu muistiin tutkimuksen läpinäkyvyyden turvaamiseksi. Aineiston huolellisella dokumentoinnilla

on tavoiteltu sitä, että kuka tahansa voi tarvittaessa toistaa vastaavan tutkimuksen päätyen samankaltaiseen lopputulokseen. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että siinä on käytetty tieteellisiä aineistoja ja niihin on viitattu asianmukaisesti.

6 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN AINEISTO

Tähän kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen valikoitui viisi julkaisua (katso taulukko 5). Julkaisuista ensimmäinen on vertaisarvioinnissa oleva artikkeli, toinen on väitöskirja ja loput ovat kokoomateoksen artikkeleita. Nämä valikoituivat aineistosta sillä perusteella, koska ne kuvasivat riittävän laajasti tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia asioita. Luvussa 6.1 – 6.5 kuvaamme jokaiseen kirjallisuuskatsaukseen valikoituneen tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja tulokset. Tämän julkaisukohtaisen analyysin perusteella on ryhmitelty kolme sisällöllistä teema-aluetta, jotka kuvaavat taidelähtöisten menetelmien hyödyntämistä alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Luvussa 7 tiivistetään tutkimuksen keskeiset tulokset näiden kolmen temaattisen aihepiirin avulla.

TAULUKKO 5. Kirjallisuuskatsauksen aineisto

Huuki, T. 2018. Taidelähtöiset menetelmät ja poikatutkimuksen herkkätuntoiset aihepiirit (vertaisarvioinnissa). Oulun yliopisto. Aineistohaku: Manuaalihaku.
Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa -kohti tilaa ja kokemuksia. Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa –kohti tilaa ja kokemuksia. Väitös-kirja. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos. Tutkimus 109. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Aineistohaku: Leevi
Laitinen, L. 2017. Taide, taiteellinen toiminta ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa. K. Lehikoinen & E. Vanhanen (toim.) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. ArtsEqual. Aineistohaku: Finna
Kiilakoski, T. & Tervahartiala, M. 2015.

Taiteen osallisuus, osallisuuden taide – Tulkintoja taidelähtöisten menetelmien käytöstä koulussa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2015, vol. 16.

Aineistohaku: Manuaalihaku

Komulainen, M. & Sutinen J. 2011.

Hoitava draama ja kirjallisuus terapia tunneaurioituneen lapsen kuntoutuksessa.

Teoksessa A-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen ja P. Rantala (toim.) Taide käy työssä.

Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 94–102.

Aineistohaku: Manuaalihaku

6.1 Taidelähtöiset menetelmät ja poikatutkimuksen herkkätuntoiset aihepiirit

Tutkimuksen tavoitteet

Tuija Huukin (2018) tutkimus tarkastelee sitä, miten taidelähtöiset menetelmät auttavat tunnistamaan, nostamaan pintaan ja käsittelemään poikien elämään sisältyvien vaikeasti tunnistettavia ja vaiettuja aihepiirejä, kuten intiimiä läheisyyttä, väkivaltaa, kuolemaa, seksuaalisuutta ja surua. Artikkelissa tarkastellaan myös sitä, miten taidelähtöiset menetelmät voivat olla avuksi etsittäessä keinoja muutokseen ja eheytymiseen poikien vertaisuhteissa ja elämässä yleisemminkin.

Menetelmät

Artikkeli perustuu erään pohjoissuomalaisen koulun 40 viidesluokkalaisen koululaisen keskuudessa toteutettuun empiiriseen tutkimukseen, jossa moniammatillinen tutkijoista, taiteilijoista ja opettajista muodostuva työryhmä suunnitteli ja toteutti yhdessä lasten kanssa moniaistisia, osallistavia, taidelähtöisiä tutkimustyöpajoja. Aineistona toimivat näissä työpajoissa 10–11-vuotiaiden poikien tekemät taideteokset, taiteteosten työstöprosessin aikana poikien kanssa käydyt keskustelut, taidetyöpajojen kuva- ja videotallenteet sekä kenttämuistiinpanot työstöprosessista.

Tulokset

Tutkimuksessa työpaja nähdään kietoumana, jossa monenlaiset elementit, kuten ihmisruumiit, materiaaliset esineet, tila ja sosiokulttuuriset tekijät tulevat yhteen ja yhteisvaikuttavat toistensa ja

lukemattomien muiden tekijöiden kanssa. Tutkijat loivat tutkimuksessa luovan yhteisvaikutuksellisen tilan, joka on muovautunut edellä mainittujen erilaisten toimijoiden yhteistoiminnassa, ja joka tarjoaa suotuisat puitteet tunnistaa, ilmaista ja käsitellä lasten kaveri- ja muihin suhteisiin sisältyviä herkkätuntoisia aihepiirejä turvallisesti. Työpaja muodosti siten jo itsessään taiteen tekemiseen ja valtasuhteiden käsittelyyn inspiroivan affektiivisen voimakeskittymän, jonka puitteissa lapset työstivät taideteoksiaan.

Omien kokemusten ja tuntemusten ilmaiseminen luovin keinoin, muilla kuin sanallisilla tavoilla – ruumiillisesti, kuvilla, nauhoilla, karvapalloilla, väreillä, symboleilla – yhdistettynä analyysiin, joka mahdollistaa erilaatuisten elementtien sijoittaminen samaan tarkastelukehikkoon, auttoi tutkijoita ja poikien tunnistamaan ja käsittelemään poikien elämän kipeitä tapahtumia ja suhteisiin liittyviä vaikeasti sanallistettavia vaiettuja asioita. Taidelähtöiset menetelmät mahdollistivat pojille myös intiimin läheisyyden osoittamisen kaverisuhteessa tavoilla, joka ei länsimaiseen maskuliinisuuteen kytkeytyvän kirjoittamattoman normiston puitteissa ole läheskään aina mahdollista pojille.

Luovat tutkimusmenetelmät haastavat pohtimaan myös niihin sisältyviä eettisiä kysymyksiä. Monet pojat työstivät suhdekulttuuriensa herkkätuntoisia aihepiirejä niin, että dominoivat maskuliinisuuden esitykset olivat osa kietoumaa. Erityisen suuri tarve siihen vaikutti olevan niillä pojilla, jotka olivat suosittuja tai joilla oli paljon valtaa kyseisessä lapsiyhteisössä. Kriittisesti voitaisiin kysyä, asettuvatko taidelähtöiset menetelmät silloin tukemaan maskuliinisuuden vahingollisia esityksiä ja muotoja. Nämä pojat toistosuorittavat maskuliinisuuttaan erityisen tiukasti dominoiviin maskuliinisuuskietoumiin kytkeytyen, että siitä irtautuminen kokonaan voi olla heille vaikeaa vertais- tai koulukontekstissa. On mahdollista, hallitsevaan maskuliinisuuteen kytkeytyminen saattoi olla pojille niitä harvoja keinoja ylipäätään lähestyä vaikeita aiheita ilman vaaraa liian suuresta ontologisesta loikasta epämukavuusalueille. Aikuisen tutkijan ja kasvattajan tehtävänä on tällöin auttaa poikia navigoimaan heidän liikkua näillä rajanylitysalueilla, ja tarjota mahdollisuuksia sellaisiin kietoumiin, jotka haastavat normatiivisia sukupuolen esityksiä turvallisesti.

6.2 Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa -kohti tilaa ja kokemuksia

Tutkimuksen tavoitteet

Päivi Känkäsen (2013) tutkimuksen sisältö perustuu kolmeen tutkimustehtävään. Ensimmäinen tutkimustehtävä on teoreettisten perustelujen löytäminen sille, miten taidelähtöiset menetelmät

soveltuvat lastensuojeluun, sekä millaista tietoa vallitsevista käytännöistä antaa taidelähtöisten menetelmien soveltaminen ja niiden havainnointi. Toiseksi tutkimuksessa käsitellään sitä, mitä tarkoittaa lastensuojelussa lapsen, nuoren ja aikuisen näkökulmasta kommunikaation luova tihentäminen itsen ja muiden kanssa taiteen keinoin. Kolmanneksi tarkastellaan taidelähtöisyyttä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien aikuisten näkökulmasta.

Menetelmät

Tutkimus perustuu taideperusteisiin tutkimuskäytäntöihin, joiden tavoitteena on olla tiedon tuottamisen välineenä sekä lisätä ymmärrystä. Metodologia on käytännönläheinen ja se perustuu taiteellisella toiminnalla ja taiteen kielellä tapahtuneen toiminnan havainnoimisen ja ymmärryksen lisäämiseen. Tutkijan tavoitteena on kokemuksen ja ymmärryksen syventäminen niin kokijoiden kuin tutkijoidenkin näkökulmasta, sekä löytää uudenlaisia ja parempia vuorovaikutustapoja lasten ja nuorten kanssa.

Tulokset

Känkäsen tutkimuksen tuloksista selviää, että lapset tarvitsevat kontrollista vapaata mahdollisuuksien tilaa institutionaalisten piirteiden kuormittamissa rakenteissa joissa aikuislähtöiset toiveet eivät määrittele sitä, miten heidän tulisi olla suhteessa itseensä ja maailmaan. Lapsen kasvulle ja kehitykselle on tärkeää, että valvotuissakin olosuhteissa tapatuvalle vuorovaikutukselle löytyy sekä vapaata, jaettavaa, että yksityistä tilaa.

Toinen keskeinen seikka on taiteen metaforisen suojan ja kommunikaation elävöittämisen hyödyntäminen lastensuojelun toimintakäytännöissä. Puhumisen ja selvittelyn kulttuuri voi esiintyä yliarvostettuna elementtinä ja toisinaan sitä jopa vähätellään. Taiteen metaforinen suoja ja symbolinen etäisyys mahdollistavat lapselle hänen oman ainutlaatuisuutensa esille tulon. Tämä mahdollistaa vaikeiden ja sanoittamattomien asioiden epäsuoran käsittelyn. Taiteen avulla turvallisen aikuisen seurassa voidaan saavuttaa vuorovaikutuksen ja ymmärryksen tapoja, joihin pelkällä puhumisen kulttuurilla ei päästäisi.

Tutkimuksen kolmas oleellinen tulos on työn ja henkilökohtaisen elämän limittyminen. Millaisia yksilöllisiä ja yhteisöllisiä merkityksiä ja kokemuksia ammattilaisille syntyi heidän työskennellessään taidelähtöisin menetelmin lasten ja nuorten kanssa. Ammattilaiset yhdessä lasten ja nuorten kanssa etsivät yhdessä uudenlaisia kiinnostavilta tuntuvia vuorovaikutuksen tapoja.

6.3 Taide, taiteellinen toiminta ja nuorten hyvinvointi

Tutkimuksen tavoitteet

Liisa Laitisen (2017) tutkimuskatsauksessa tarkastellaan sitä, millaisia vaikutuksia yhteisöllisellä ja osallistavalla taiteella on nuorille, jotka ovat syrjäytymisvaarassa, syrjäytyneitä tai muulla tavalla haavoittuvassa asemassa olevia. Nämä nuoret omaavat erilaiset taustat tai elämäntilanteet, mutta he kokevat jääneensä syrjään, tulleen syrjäytetyiksi ja sosiaalisesti ulos suljetuiksi. Tutkimuksessa haetaan vastauksia kysymyksiin: Millä tavoin ja miksi taiteen on tutkimuksissa havaittu vaikuttavan? Mikä taideprosesseissa on erityislaatuista? Millaisia taitoja nuoret voivat taidetoiminnassa aktivoida ja kehittää?

Menetelmät

Katsauksen tutkimukset ovat vuosilta 2010 - 2017. Tutkimusotteeltaan ne ovat laadullisia, määrällisiä tai monimenetelmäisiä tutkimuksia. Mukana on myös systemaattisia kirjallisuuskatsauksia. Katsaus painottuu eri taiteenlajeista ja -aloista visuaaliseen taidetoimintaan, sekä esittävään taiteeseen, erityisesti teatteri- ja draamatyöskentelyyn.

Tulokset

Laitinen kertoo kansainvälisten tutkimusten osoittavan sen, että yhteisöllinen ja osallistava taide vaikuttaa positiivisesti ja pitkäkestoisesti nuorten hyvinvointiin, sosiaaliseen osallistumiseen, sekä osallisuuteen. Nuorten on helpompaa myös kiinnittyä yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Taiteellisen toiminnan vaikutukset ja merkitykset ovat sidoksissa yksilöllisiin, sosiaalisiin, kulttuurillisiin, materiaalsiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Nuorten positiivisiin taidekokemuksiin vaikuttaa heidän vaikutusmahdollisuutensa ja osallisuutensa taideprojektien toteutukseen. Nuoret osallistuvat ja sitoutuvat toimintaan mielellään, kun heidän mielipiteensä on huomioitu ja toiminta on heille oikein kohdennettu.

Taideprojekteja haavoittuvaisessa asemassa oleville nuorille suunniteltaessa on huomioitava, että se voi aiheuttaa myös ristiriitaisia tai jopa negatiivisia vaikutuksia. Taidetoiminta ei toimi aina automaattisesti positiivisena kimmokkeena, joka saa aikaan toivottuja muutoksia ja toimii sosiaalisia eroja supistavana tekijänä. Myös taideprojektien päättymisessä on omat haasteensa. Nuoret voivat kokea ne surullisina tapahtumina, jotka aiheuttavat ahdistusta ja pahimmillaan he kokevat hylätyksi tulemisen tunteita. Tämän vuoksi taideprojektien toteutukseen liittyy vahvasti eettisiä kysymyksiä, joita täytyy punnita projektien aloittamista, jatkuvuutta ja kesto

suunniteltaessa. Lisää tietoa tarvitaan siitä, millaiset mekanismit herättävät positiivisia vaikutuksia erityisen tuen tarpeessa olevilla nuorilla. Sekä siitä millaisia sosiaalisia, taloudellisia, kulttuurillisia ja rakenteellisia osallistumiseen estäviä tekijöitä on olemassa haavoittuvassa asemassa oleville tai syrjään jääneille nuorille.

6.4 Taiteen osallisuus, osallisuuden taide – Tulkintoja taidelähtöisten menetelmien käytöstä koulussa

Tutkimuksen tarkoitus

Tomi Kiilakoski & Marika Tervahartiala (2015) ovat tutkineet, miten taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan tukea nuorten osallisuutta heidän lähiympäristössään. Tutkimuksen tarkoituksena on analysoida, millaista toimintaa taidelähtöiset menetelmät tuottavat, miten koulu toimintaympäristönä sekä tilana rajaa toimintaa sekä millaisia vaikutuksia taidelähtöisillä menetelmillä on niin yksilölle, ryhmille kuin sukupolvisuhteille. Tutkimus perustuu kahdessa Etelä-Suomen koulussa toteutettuun taideprojektin havainnointiin. Hankkeen tavoitteena oli nuorten omista ideoista lähtevä työskentely ja ohjaajan tehtävänä oli mahdollistaa nuorten ideoiden jalostuminen. Hankkeessa keskityttiin oppimiskokemusten sijaan taiteen tekemisen prosessiin itsessään. Toiminnot tapahtuivat työpajoissa, jotka oli ajoitettu koulun lukujärjestykseen sopiviksi.

Menetelmät

Projektit toteutettiin kahdessa eri koulussa ja osallistuminen tapahtui kouluaikana eikä ollut nuorten itsensä vapaaehtoisesti valitsemaa toimintaa. Menetelminä hankkeissa käytettiin joko esityksellisiä harjoitteita tai erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä. Esityksellisiä harjoitteita käyttävä projekti tutki, millaisia tilanteita syntyisi, mikäli valta annettaisiin nuorille. Tilanteita havainnollistettiin draamaharjoituksin sekä kokeiluin. Ympäristötaiteellisia lähtökohtia käyttävän hankkeen tavoitteena oli, että nuoret lähestyisivät ympäristöönsä ennakkoluulottomasti ilman arjen tai realismin tuomaa painolastia. Käytössä oli useita erilaisia menetelmiä.

Tulokset

Tutkimus osoitti, että koulu toimintakulttuurina ja – ympäristönä vaikuttaa valittujen menetelmien onnistumiseen. Lyhytkestoiset menetelmät eivät yhdistyneet koulukulttuuriin eivätkä näinollen voineet tuottaa muutoksia organisaation toimintakulttuuriin. Taidelähtöisiä menetelmiä kehitettäessä on merkittävää tiedostaa kouluissa oleva toimintakulttuuri sekä näiden aiheuttamat haittavaikutukset tulee pyrkiä ennakoimaan. Tutkimus ei myöskään osoittanut selkeää muutosta

ihmisten toimintatavassa, vaan kyse oli pienistä toimintatapamuutoksista. Aineistojen perusteella voidaan kuitenkin tulkita, että pienillä muutoksilla voidaan saavuttaa isoja vaikutuksia esimerkiksi rohkeuteen, toimintaan sekä ihmisten välisiin suhteisiin. Taideprojektien avulla voidaan pääsääntöisesti tukea kaikkia osallisuuden ulottuvuuksia: yksilön virallisia ja epävirallisia, sekä nuorten että aikuisten odotusten ristipaineessa tapahtuvaa mahdollisuutta toimia, syntyvää toimintaa sekä kokemusta toiminnan vaikuttavuudesta. Tutkimuksen pohjalta ei voida kuitenkaan yleistää sitä, miten taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan vaikuttaa nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemiseen.

6.5 Hoitava draama ja kirjallisuus terapia tunneaurioituneen lapsen kuntoutuksessa

Hankkeen tavoitteet

Minna Komulainen ja Jussi Sutinen (2011) toteuttivat osana Taika-hanketta ”TAIKA – Taide kohtaamisalustana sektorirajat ylittävälle kulttuurisille innovaatioille”- teatterikerhotoimintaa lastenkodeille. Toimintaa toteutettiin kolmen pienryhmäkodin lapsille ja aikuisille. Projektiin osallistui kolmesta pienryhmäkodista yksitoista 7–14- vuotiasta lasta sekä heidän omahoitajansa. Lastensuojeluyksiköihin sijoitetuilla lapsilla on varsin usein turvallisen kasvun laiminlyönneistä johtuen vaikeuksia emotionaalisella sekä sosiaalisella osa-alueella. Tämän projektin tarkoituksena on etsiä keinoja työskennellä tunneaurioituneiden lasten kanssa. Vastausta lähdettiin etsimään taidelähtöisistä menetelmistä ja tarkoituksena oli luoda ja juurruttaa taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin.

Teatterikerhon tavoitteena oli yhdistää eri taiteenlajeja, sanataidetta, draamaa ja musiikkia, sekä eri hoitomuotoja, esimerkiksi draamaterapiaa sekä leikkiterapeuttisia menetelmiä. Näiden ohella tavoitteena oli myös tutkia taidekasvatuksen ja taiteen eri olemuksien käyttöä lastenkodissa sekä sen työyhteisössä. Hankkeen tarkoituksena oli tuottaa lastenkodin työntekijöille yhteistä tekemistä lasten kanssa tarjoamalla leikkien ja satujen maailman, jossa sekä lapsilla että nuorilla oli mahdollisuus työstää ongelmiaan, saada korjaavia kokemuksia sekä kehittyä.

Menetelmät

Projekti kesti vuoden ja sitä toteutettiin kolmen tunnin mittaisina käynteinä. Ohjaajien tehtävänä oli luoda tapaamiskerroille erilaisia taikamaailman paikkoja. Tapaamisissa käytettiin menetelmänä hoitavaa teatteria, jota työstettiin draamaharjoitteiden, musiikin, satujen, piirtämisen ja rentoutumisen avulla. Hoitavana elementtinä käytettiin myös leikkiä ja erityisesti varhaista

vuorovaikutusta tukevia leikkejä. Projekti huipentui yhteiseen näytelmään, jonne yleisöksi oli kutsuttu lapsille tärkeitä ihmisiä. Projektin edetessä taikamaailmasta muodostui paikka, jossa huostaan otetut ja tunneaurioituneet lapset lähtivät kulkemaan mahdollista sisäistä muutosta kohti eri taidemuotojen kannattelemana. Tavoitteena oli, että yhden teatterikerhon aikana osallistujat kohtaisivat vastoinkäymisiä ja vaikeuksia, joista he jatkaisivat matkaa onnistumisen kokemusten vahvistavina sankareina. Näytelmiä harjoiteltaessa oli tarkoitus myös vahvistaa kokemusta vaikeuksista selviämisestä.

Tulokset

Prosessin päättymisen myötä todettiin, että eri taidemuotojen sekä yleensä taiteen käyttö terapeutisesti sopivat lastensuojelun viitekehykseen. Toiminta koettiin lasten kannalta hoitavaksi ja terapeutiseksi, sillä sadut, tarinat, leikki ja musiikki ovat osa lapsen kulttuuria sekä draama hoitaa myös yhteisöllisen kokemuksen kautta. Taide ja draama vapauttivat arjesta ja tämä kokemus oli tärkeä niin lapsille kuin heitä hoitaville aikuisille: taiteen vuorovaikutussysteemissä syntyi uudenlaista kohtaamista lapsen ja aikuisen välille sekä myös kohtaamisia aikuisten välille.

6.6 Aineiston analyysi

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ytimessä on käsittelyosan rakentaminen ja sen tavoitteena on vastata asetettuun tutkimuskysymykseen hankitun aineiston perusteella. Tässä tutkimuksessa kuvailun rakentamiseen sisältyi valitun aineiston vertailua, yhdistelyä ja jäsentelyä. Valitusta aineistosta etsittiin tutkimuskysymyksen kannalta merkittäviä asioita ja ne ryhmiteltiin teemoittain sisällön mukaan kokonaisuuksiksi. Valitusta aineistosta tuotettiin jäsentynyt kokonaisuus, jonka avulla muodostettiin uusia näkökulmia. (Kangasniemi ym. 2013, 296–297, viitattu 24.3.2018.)

Laadullisen tutkimuksen analysoinnin haasteena ovat lukuisat valittavana olevat analyysitavat, tiukkojen sääntöjen puuttuminen, sekä aineiston runsaus ja elämnläheisyys. On tärkeää valita aineiston analyysiin tapa, joka parhaiten tuo vastauksen tutkimustehtävään tai ongelmaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 224.) Tässä kirjallisuuskatsauksessa aineiston analyysimenetelmän käytettiin teemoittelua, jolla tarkoitetaan laadullisen aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä eri aihealueiden mukaan. Teemoittelu etenee teemojen muodostamisesta ja ryhmittelystä niiden yksityiskohtaiseen tarkasteluun. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, viitattu 25.3.2018.)

Aineiston analysointi aloitettiin perehtymällä aineistoon. Tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöistä lähestymistapaa eli teemat rakennettiin aineiston pohjalta. Valittu aineisto luettiin huolellisesti läpi ja samalla kopioitiin suoraan alkuperäisestä tekstistä word-tiedostoon tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia lauseita tai sanoja. Näin saatiin luokiteltua aineistojen sisällöllisiä näkökantoja tai näkemyseroja. Teemojen koonnissa käytettiin apuna taulukointia. Taulukkoon kirjattiin ensin aineistojen keskeiset asiat ja tämän jälkeen niille mietittiin yhdistäviä nimittäjiä, teemoja. Aineisto järjesteltiin teemojen mukaan. Kunkin teeman alle koottiin kustakin aineistosta kohdat, joissa kerrotaan tutkimuskysymykseen liittyvistä seikoista. (Jyväskylän yliopiston Koppa 2014, viitattu 18.5.2018.)

7 TUTKIMUSTULOKSET

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen viimeisenä vaiheena on tulosten tarkastelu, joka sisältää sisällöllisen ja menetelmällisen pohdinnan. Tulosten tarkastelun vaiheessa valitusta aineistosta koottiin ja tiivistettiin keskeiset tutkimustulokset ja niitä tarkasteltiin suhteessa teoriapohjaan. (Kangasniemi 2013, 297, viitattu 24.3.2018.) Aineiston analyysin perusteella ryhmiteltiin kolme sisällöllistä teema-alueita, jotka kuvaavat taidelähtöisten menetelmien hyödyntämistä alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemiseksi. Seuraavaksi tiivistetään keskeiset tulokset sosiaalisen hyvinvoinnin, psyykkisen hyvinvoinnin ja voimavarojen mukaan.

7.1 Sosiaalinen hyvinvointi

Tutkimuksen tuloksista nousi esiin vahvasti taidelähtöisten menetelmien avulla saatu positiivinen vaikutus lasten sosiaalisen hyvinvointiin. Lapsen sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden kokemukset vaikutuksineen nousivat merkityksellisiksi tekijöiksi. Tärkeä tekijä oli myös lapsen vertaissuhteet ikäisiinsä lapsiin sekä suhteet aikuisiin.

Sosiaalisuus tarkoittaa synnynnäistä temperamenttipiirrettä, halua olla ihmisten kanssa sekä sitä, kokeeko ihminen itselleen palkitsevammaksi yksinolon vai toisten ihmisten seuraa. Olennaista on myös se, että ihminen haluaa ja hänellä on tarve olla pidetty. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17.) Tuomela ja Mäkelä (2011, 87–88) toteavat, että sosiaalinen hyvinvointi tarkoittaa ihmisen luontaisen sosiaalisuuden tarpeen tyydyttymistä. Sitä, että ihmisellä on sosiaalisia suhteita ja verkostoja, joissa voi toteuttaa sosiaalisuuttaan. Sosiaalinen hyvinvointi on tila, jossa ihmisen perustarpeet täyttyvät sekä ihminen voi elää yhteisössään. Sosiaalisuutta voidaan pitää monitahoisena asiana. Ihmiset lajina tarvitsevat toistensa seuraa ja yleensä he nauttivat siitä. Ihmisiä voisi luonnehtia myös sosiaalisiksi ryhmäolentoiksi; he toimivat yhdessä ja ryhmissä, heidän toimintansa taustalla on sosiaaliset perusteet ja he rakentavat yhdessä sosiaalista todellisuutta, josta muodostuu merkittävä osa ihmisen elämisen ympäristöstä. Ihmisillä on myös tarve toimia ja elää ryhmissä, joiden he kokevat parantavan hyvinvointiaan. Tähän tarpeeseen liittyy myös osana tarve saada toisten ihmisten kunnioitusta ja tunnustusta ja se motivoi ihmisiä etsimään yhteisöllisesti tyydyttäviä ratkaisuja yhteisiin ongelmiin, joissa yksilön ja yhteisön intressit ovat ristiriidassa toistensa kanssa.

7.1.1 Sosiaalinen osallisuus ja lapsen sosiaaliset suhteet

Osallistava ja yhteisöllisellä taidetoiminnalla on positiivinen vaikutus lasten sosiaaliseen hyvinvointiin sekä vuorovaikutustaitoihin. Tutkimus osoitti, että lapsille oli tärkeää ryhmään kuulumisen, asioiden yhdessä tekeminen, yhteisen tavoitteen saavuttaminen ja toimintaan sitoutuminen. Lapset kohtasivat toisensa kunnioittavasti, olivat asenteeltaan kannustavia ja vastuuntuntoisia. Nämä keinot auttoivat heitä luomaan uusia tapoja tehdä yhteistyötä sekä kehittämään järjestyssääntöjä. He oppivat sanattoman kommunikaation ja vuorovaikutuksen tapoja, sekä hyödyntämään toisiaan positiivisina voimavaroina. Osallistava ja yhteisöllinen taidetoiminta auttoi luomaan uudenlaisia kohtaamisia ja tapoja olla suhteessa lapsen ja aikuisen välillä. (Komulainen & Sutinen 2011, Laitinen 2017.)

Kiilakosken & Tervahartialan (2015) mukaan parhaimmillaan taidelähtöiset menetelmät tukevat kaikkia osallisuuden ulottuvuuksia. Osallisuus on yhdistelmä mahdollisuudesta toimia, luoda uutta toimintaa ja saada merkityksellistä kokemusta toiminnasta. Tämä onnistumisen kokemus ei ole automaattista, eikä toteudu aina. Osallisuuden kokemukseen ja siihen millaista toimintaa syntyy, vaikuttaa olemassa oleva ympäristö. Lasten osallisuus voi olla myös kieltäytymistä osallistumisesta. Laitisen (2017) mukaan onnistuneen osallisuuden positiiviset vaikutukset ovat pitkäaikaisia ja ne auttavat yhteisöön ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Positiivisten vaikutusten syntyminen on suhteessa siihen, kuinka lapset saavat mahdollisuuden osallistua toiminnan sisällön suunnitteluun ja päätöksentekoon, jolloin he myös hyötyvät siitä eniten. Lapset osallistuvat toimintaan ja sitoutuvat siihen hyvin, mikäli se on heille oikein kohdennettua ja heidän kulttuurilleen sopivaa. Tutkimusten mukaan yhteisöllisellä taidetoiminnalla oli positiivinen vaikutus lasten tapaan suhtautua asioihin. Heidän on ollut helpompaa hyväksyä erilaisuutta ja moninaisuutta, samaan aikaan ennakkoluulot ja ennakkoasenteet ovat vähentyneet.

Taidelähtöistä toimintaa toteutettaessa lapsilla on mahdollisuus luoda suhteita saman ikäisiin lapsiin, kehittää vertaissuhdetaitojaan, muodostaa erilaisia ryhmittymiä, joihin kuuluu lasten väliset hierarkiat. Pojille intiimi läheisyys vertaissuhteissa on hyvin vaikeaa länsimaisen maskuliinisuuteen roolin liittyvän roolin vuoksi. Pajatyöskentely tarjosi pojille luonnollisen mahdollisuuden myös olla toisten lasten lähellä ja osoittaa heille tunteitaan. (Huuki 2018.)

Turvallinen suhde aikuisiin on merkityksellistä lapsen itsetunnon ja itsetuntemuksen kehityksen kannalta. Lapsi tarvitsee ympärillensä mahdollisuuksia luovan kannustavan ilmapiirin, mikä

mahdollistaa lapsen yksilöllisen persoonallisuuden esiintulon sekä parantaa hänen suhdetta itseensä ja muihin ihmisiin. (Känkänen 2013.) Turvallisen aikuislapsi suhteen merkityksellisyydestä puhuivat myös Huuki (2018), Kiilakoski-Tervahartiala (2015), Komulainen & Sutinen (2011) ja Laitinen (2017).

7.2 Psyykinen hyvinvointi

Toisena merkittävänä seikkana tutkimuksista nousi esiin lapsen psyykinen hyvinvointi. Lapsen hyvinvointiin liittyy vahvasti omien tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen, empatiataidot sekä itsetunto. Tutkimuksista nousi esiin lapsen voimavaroihin ja voimaantumiseen liittyviä tekijöitä, joissa tärkeänä tekijänä oli lapsen hyvinvoinnin tukeminen kokonaisvaltaisesti esimerkiksi taiteen toteuttamisen mahdollistavien tilojen avulla.

Psyykinen hyvinvointi voidaan nähdä mielen hyvinvointina, johon kuuluu itsensä arvostaminen, tunteiden säätelykyky, toimivat ihmissuhteet, vaikutusmahdollisuus omaan elämään sekä oman elämän kokeminen merkitykselliseksi. Psyykkiseen hyvinvointiin sekä mielenterveyteen vaikuttavat merkittävästi, millaisia tunteita yksilö kokee sekä kuinka hyvin hän onnistuu niiden säätelyssä. (Aarnio, Autio, Jämsä, Paavilainen & Suomalainen 2017, 13.)

Mielen hyvinvointi on merkittävä osa lapsen hyvinvointia; kun mieli voi hyvin, lapsi jaksaa paremmin arjessa. Mielen hyvinvoinnin avulla lapsi tunnistaa, sanoittaa sekä ilmaisee tunteitaan ja näin myös lapsen itsetunto kehittyy. Itsetuntemusta lisäävät myös tunteiden kuunteleminen ja niiden kohtaaminen, lisäksi itsetunto vahvistuu onnistumisen kokemusten myötä. Mielen hyvinvoinnin tukeminen vahvistaa lapsen itsetuntoa, koska lapsi oppii havaitsemaan omia vahvuuksiaan sekä oppii tunnistamaan itselle mieluisia asioita. Osana mielen hyvinvointia tulee nähdä myös ihmissuhdetaidot, turvaverkkojen rakentaminen ystävien ja lähimmäisten kesken sekä selviytymiskeinot. Kun mieli voi hyvin, se auttaa kohtaamaan arjessa eteen tulevia pettymyksiä sekä selviytymään vastaan tulevista haasteista. (Suomen mielenterveysseura 2018, viitattu 26.5.2018.)

7.2.1 Minuus, suhde itseen ja voimavarat

Ihmisen hyvinvoinnin kannalta pidetään tärkeänä taitoa eritellä omaa elämäänsä ja tietoisuuttaan omista tunteistaan. Taidelähtöisten menetelmien käytön myötä lapset oppivat paremmin tunnistamaan, ilmaisemaan ja ymmärtämään omia tunteitaan, sekä saivat uudenlaisia keinoja ajatustensa ja kokemustensa käsittelyyn. (Huuki 2018, Komulainen & Sutinen 2011, Känkänen 2016, Laitinen 2017). Huuki (2018) kertoo, että taidelähtöisten menetelmien käyttö tarjoaa lapselle mahdollisuuden käsitellä sensitiivisiä ja herkkiä aihepiirejä, vaikka lasten ei ole helppoa käsitellä kipeitä kokemuksia ja niihin liittyvää haavoittuvuutta. Taidelähtöisessä työpajatyöskentelyssä lasten käsittelemiksi aiheiksi nousivat muun muassa itsemurhaan, alkoholinkäyttöön sekä parisuhdeväkivaltaan liittyviä teemoja. Komulainen ja Sutinen (2011) toteavat tutkimuksessaan, että taidelähtöisten menetelmien keinoin lapset saivat helpotusta ahdistavaan arkeensa unelmien ja fantasioiden avulla.

Yhtenä taidelähtöisten menetelmien vahvuutena voidaan pitää niiden kykyä tukea lasten empatiataitojen kehittymistä. Ne auttavat myös lisäämään ymmärrystä toisten ihmisten näkemyksistä, reaktioista ja tunteista. Toisen kokemukseen eläytyessään tietoisuus siitä, ettei se johda toisen alkuperäisen kokemuksen tuntemiseen johtaa empatiaan. Nämä ovat tärkeitä taitoja vertaissuhteissa, kommunikoinnissa, neuvottelussa ja ristiriitatilanteiden selvittelyssä. (Huuki 2018, Laitinen 2017, Komulainen & Sutinen 2011.)

Tutkimusten mukaan taidelähtöiset menetelmien käytöllä on positiivinen vaikutus lasten itsetuntemuksen, itsetunnon ja itseilmaisun kehittämiseen. Kyseisten menetelmien avulla saadaan uusia ja erilaisia menetelmiä käsitellä itseään, omaa sisintään ja omaa suhdettaan ympäristöönsä aistihavaintoja ja kokemuksia erittelemällä, kokoamalla ja purkamalla niitä. (Komulainen & Sutinen 2011, Känkänen 2013, Laitinen 2017). Komulainen ja Sutinen toteavat lisäksi, että kun elämyksille annetaan mahdollisuus, mahdollistavat ne laajemman kuvan rakentamisen itsestään ja elämästään, jolloin menetelmät auttavat myös tiedon ja ymmärryksen syventämisessä.

Huukin (2018), Komulaisen ja Sutisen (2011), Känkäsen (2013) mukaan konkreettisen taidetuotoksen luominen johtaa sisäiseen muutokseen. Lapsilla on taiteen keinoin mahdollisuus kehittyä, työstää ongelmiaan sekä saada korvaajia kokemuksia. Taiteen avulla ei kuitenkaan ole tarkoitus pyrkiä eroon vaikeista kokemuksista tai muistoista, vaan ne on tarkoitus tehdä näkyviksi

ja kuulluiksi. Tällaisissa tilanteissa lapset tarvitsevat ympärilleen sekä turvallisia aikuisia että turvallisia rakenteita. Nämä muutokset voivat olla tilanteesta riippuen joko myönteisiä tai kielteisiä. Huukin (2018) mukaan taidelähtöisten menetelmien käyttäminen mahdollistaa muutoksen potentiaalin siitakin huolimatta, että kokemus kestäisi vain hetken aikaa. Puolestaan Kiilakoski & Tervahartiala (2015) toteavat, että lyhytkestoisten projektien pohjalta ei voida päätellä taiteen vaikutuksia lasten hyvinvoinnin ja osaamisen tukemiseen. Laitinen (2017) tuo myös esille näkökulmaa siitä, että lyhytkestoisella taidetoiminnalla ei saada aina aikaan toivottua muutosta, vaan sen seurauksena voivat olla myös kielteiset sekä ristiriitaiset vaikutukset. Taideprojektien päättyessä voidaan kokea ahdistavana tai siihen voi liittyä myös hylätyksi tulemisen kokemuksia.

7.3 Ympäristö osana turvallisuutta

Ihminen on kokonaisuus, jonka hyvinvointiin vaikuttavat fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden tasapaino. Myös ympäristöllä on vaikutus ihmisen kokemaan hyvinvointiin näiden osatekijöiden kautta. (Stakes 2000, viitattu 24.5.2018.) Vornasen (2006) mukaan turvallisuus on ihmisen perustarkoitus, joka kohdentuu tavoitteelliseen jatkuvuuteen eri elämänaalueet läpäisten. Turvallisuus sosiaalisissa suhteissa pohjautuu suhteiden olemassaolon lisäksi ominaisesti laadullisiin ja merkityksellisiin kiintymyssuhteisiin. Lapsen turvallisuuden tunteen kehittymiseen, vahvistumiseen ja sen ylläpitämiseen vaikuttavat tutut rutiinit, joita turvalliset aikuiset heidän ympärillään luovat, sekä toimivat aikuisten ja lasten väliset vuorovaikutussuhteet. Kokonaisvaltaisena koettua turvallisuutta voidaan pitää osin samankaltaisena kokemuksena kuin onnellisuutta ja tyytyväisyyttä. (Vormanen 2006, 122, 134,140, viitattu 24.5.2018.)

Tutkimuksista nousi esiin, että yksi taidelähtöisten menetelmien tarkoitus oli luoda luova yhteisvaikutuksellinen tila. Sillä tarkoitetaan, että toiminnassa ei ole keskeistä psyykkisten ja sosiaalisten hyvinvointitekijöiden kartoittaminen, määrittäminen ja toisistaan erottaminen. Sen sijaan keskeistä oli se, miten taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan kokonaisvaltaisesti tukea lasten hyvinvointia. Toimintaa aloittaessa ei voida tietää millaiseen lopputulokseen se johtaa. Lapsille tarjotaan luova tila ja katsotaan mihin se johtaa. Tutkimuksista nousi esiin lapsen voimavaroihin ja voimaantumiseen liittyviä tekijöitä.

Känkänen (2013) toteaa tutkimuksessaan, että lapset tarvitsevat kontrollista vapaata mahdollisuuksien tilaa, jossa aikuislähtöiset toiveet eivät määrittele sitä, miten heidän tulisi olla suhteessa itseensä ja maailmaan. Lapsen kasvulle ja kehitykselle on tärkeää, että valvotuissakin

olosuhteissa tapatuvalle vuorovaikutukselle löytyy sekä vapaata, jaettavaa, että yksityistä tilaa. Kontrollin ja tuen välinen suhde on auttamistyössä ristiriidassa keskenään, koska usein on vaikeaa päätellä, onko kyse enemmän loppujen lopuksi tuesta vai kontrollista.

Huuki (2018) ja Komulainen ja Sutinen (2011) pitävät myös tärkeänä sitä, että taidetoiminta tapahtuu lapsille tehdyssä tilassa, joka oli suunniteltu heitä varten. Tärkeänä pidettiin myös taidetuokioiden toistuvuutta ja rutiinomaisuutta. Taidetila järjestettiin aina samalla tavalla, tuokioiden perusrakenne säilyi muuttumattomana ja tuokioiden aloitus ja lopetus toteutettiin saman kaavan mukaan.

Huuki (2018), Komulainen & Sutinen (2011), Känkänen (2016), Laitinen (2017), nostivat tutkimuksissaan esille tärkeänä tekijänä taidetuokioiden kiireettömyyden ja vapauden tunteen. Tämä nosti lapsissa pintaan heidän piiloisia hyödyntämättömiä voimavaroja. Se mahdollisti myös lapsen ja aikuisen välisen tasa-arvoisen ja kunnioittavan kohtaamisen ja kommunikoinnin.

Huuki (2018) puhuu luovasta yhteisvaikutuksellisesta tilasta, joka tarkoittaa ympäristöä jossa on turvallista ilmaista ja käsitellä lasten suhteisiin liittyviä herkkätuntoisia aihepiirejä. Tila on muovautunut erilaisten toimijoiden yhteistoiminnan tuloksena. Tällainen työtila muodostaa jo itsessään taiteen tekemiseen innostavan affektiivisen voimakeskittymän. Huuki (2018), Kiilakoski ja Tervahartiala (2015) totesivat, että koulu toimintakulttuurina, toimintaympäristönä ja tilana rajaa taidelähtöistä toimintaa. Taidelähtöisten tuokioiden suunnittelussa onkin huomioitava tilan toimintakulttuuri ja pyrittävä ennakoimaan mahdollisia haittavaikutuksia. Koulussa järjestetyt lyhytkestoiset taideprojektit eivät toteutuneet asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Eikä niiden avulla saavutettu haluttuja positiivisia muutoksia. Huuki (2018) toteaa lisäksi, että mikäli koulun toimintakulttuurissa tapahtuu normeista ja säännöistä poikkeavaa toimintaa, voivat asiat nousta pintaan lasten keskenään käsiteltynä häiriö käyttäytymisenä. Peruskoulu muodostaa kietouman, jossa herkkätuntoisille aihepiireille on vain rajallinen mahdollisuus tai ne jopa suljetaan kokonaan koulun ulkopuolelle.

Taiteen metaforinen suoja ja symbolinen etäisyys mahdollistavat lapselle hänen oman ainutlaatuisuutensa esille tulon. Tämä mahdollistaa vaikeiden ja sanoittamattomien asioiden epäsuoran käsittelyn. Taiteen avulla turvallisen aikuisen seurassa voidaan saavuttaa vuorovaikutuksen ja ymmärryksen tapoja, joihin pelkällä puhumisen kulttuurilla ei päästäisi. Taidelähtöisen toiminnan tarjoama symbolinen etäisyys voi tarjota lapselle suojaavan ja vapauttavan mahdollisuuden käsitellä mielessä liikkuvia asioita. Esiin voi nousta asioita, joita

lapsen on ollut aiemmin vaikea sanoittaa. Myös taiteen tekeminen virkistää muistia ja saada nousemaan pintaan piiloisia asioita. Metaforisen ilmaisun kautta asioita tarkastellaan ja kommentoidaan etäältä tai katsotaan jonkin kautta, jolloin mahdollistuu myös sensitiivisten aihepiirien käsittely. Niiden kautta asioista tehdään helpommin ymmärrettäviä ja ne luovat myös suojaa itseilmaisuun. (Känkänen 2013) Symbolisen etäisyyden merkityksestä vaikeiden asioiden käsittelyssä puhuvat myös Huuki (2018), Kiilakoski ja Tervahartiala (2015), Komulainen ja Sutinen (2011) sekä Laitinen (2017).

Känkänen (2013) ja Laitinen (2017) ovat todenneet, että taidelähtöinen toiminta voi tarjota myös kielteisiä ja kipeitä kokemuksia. Se voi nostaa pintaan ajatuksia, tuntemuksia ja muistoja, joita ihminen ei ole vielä valmis käsittelemään. Tämän vuoksi taidelähtöistä toimintaa suunniteltaessa on varauduttava myös siihen, että se voi olla kokemuksena hämmentävä ja arjen vakiintuneita tapoja horjuttava. Laitisen (2017) mukaan ne voivat aiheuttaa ristiriitaisten sekä kielteisten vaikutusten lisäksi sosiaalisten erojen ja eriarvoisuuden kasvamista. Taiteellisen toiminnan saavutettaviin vaikutuksiin liittyy yksilölliset, sosiaaliset, rakenteelliset, kulttuuriset ja materiaaliset tekijät. Myös Huuki (2018) toteaa, että työpajojen suunta ja lopputulos ovat ennustamattomia. Suunniteltu toiminta ei välttämättä toimi käytännössä tai se tuottaa toivottua tulosta vain joidenkin lasten kanssa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän kirjallisuuskatsauksen selvitettiin taidelähtöisten menetelmien käyttöä alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Tutkimusaineistosta tehtyjen johtopäätösten perusteella voidaan todeta taidelähtöisten menetelmien käytön olevan hyödyksi alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Kirjallisuuskatsauksen tulokset vastaavat opinnäytetyön tutkimuskysymyksen. Tutkimustulokset yhdistyvät myös luontevasti kirjallisuuskatsauksen teoriapohjaan tuoden siihen käytännön kokemuksesta saatuja näkökulmia.

Tutkimustuloksista taidelähtöisten menetelmien käyttämisestä lasten hyvinvoinnin tukemisessa nousi esiin sekä sosiaalisen että psyykkisen hyvinvoinnin osa-alueita sekä lapsen voimavaroihin liittyviä tekijöitä. Olemme käsitelleet lapsen hyvinvoinnin osatekijöitä sosiaalisen ja psyykkisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Aina on muistettava, että tämä on meidän tutkijoiden tekemää keinotekoisia jaottelua. Kun puhutaan lapsen arjesta, elämästä ja todellisuudesta, jossa hän elää, menevät nämä aina jollain tavalla päällekkäin, eikä niiden vaikutuksia voida välttämättä erotella. Asiat ovat hankalasti kategorisoitavissa ja niiden päällekkäisyys ja limittäisyys tekevät niistä epäselviä.

Kirjallisuuskatsauksessa kävi ilmi, että lapsen sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden kokemukset vaikutuksineen nousivat merkityksellisiksi tekijöiksi. Toinen tärkeä tekijä on lapsen suhteet toisiin ihmisiin, mikä sisältää vertaissuhteet ja lapsen suhteet aikuisiin. Tutkimuksista esiin nousseita psyykkisen hyvinvoinnin tekijöitä olivat omien tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen, empatiataidot sekä itsetunto. Tutkimuksista nousi esiin lisäksi lapsen voimavaroihin ja voimaantumiseen liittyviä tekijöitä. Tutkimusten tavoitteena oli tukea lasta kokonaisvaltaisesti, esimerkiksi taiteen toteuttamisen mahdollistavien tilojen avulla.

Storvik-Sydänmaa ym. (2015, 64–65, 67) toteavat, että alakouluikäisen lapsen kehitysvaiheisiin kuuluu sosiaalinen kehittyminen sekä itsenäistyminen. Lapsi oppii sosiaalista käyttäytymistä ryhmässä ja hän tarvitsee vertaisryhmää kehityksensä tueksi. Lapsen kehityksen kannalta on merkittävää samaistua ikätovereihin sekä kuulua ryhmään. Tutkimustulosten perusteella voitiin myös päätellä, että lapsille on tärkeää kuulua ikäistensä ryhmään, tehdä yhdessä asioita, työskennellä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi sekä sitoutua yhteiseen toimintaan.

Taidelähtöisten menetelmien avulla voitiin tukea lapsen sosiaalisia ulottuvuuksia. Osallistava ja yhteisöllinen taidetoiminta johti lasten kohdalla kokemukseen lisääntyvästä hyvinvoinnista. Yhteisöllisyys ja kokemus ryhmään kuulumisesta olivat lapsille merkityksellisiä tekijöitä toiminnassa. Yhdessä toimimassa ja sosiaalisten taitojen kehittyessä heidän vuorovaikutus ja kommunikaatiotaitonsa saivat uusia ulottuvuuksia sanattoman viestinnän keinoin. Yhteisöllisyydestä tuli positiivinen voimavara, joka loi mahdollisuuksia uudenvälisiin kohtaamisen tapoihin ja hyvinvoinnin positiivisiin pitkäaikaisvaikutuksiin. Lapsille oli helpompaa erilaisuuden hyväksyminen ja he kohtelivat kanssaihmisensä kunnioittavasti.

Alakouluiässä olevan lapsen itsenäisyys lisääntyy, mutta hänelle edelleen ovat tärkeitä aikuisten ohjaus ja tuki. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 67.) Lisäksi Storvik-Sydänmaa ym. (2015, 68) toteavat, että aikuisen rooli on merkittävää myös lapsen itsetunnon vahvistamisessa. Aikuisen tulee antaa lapselle realistista sekä kannustavaa palautetta sekä selkeitä toimintaohjeita. Lapsen realistinen minäkäsitys muotoutuu kokemuksista ja toisilta saadun palautteen pohjalta.

Tutkimus osoitti, että lapsi tarvitsee ympärilleen asiansa osaavia turvallisia ja taitavia aikuisia, jotka tarjoavat lapsen kokemusten ja tunteiden käsittelylle vapaata itseilmaisun tilaa. Lapselle on tärkeää saada kokemuksia tasa-arvoisista kunnioitusta sisältävistä kohtaamisista aikuisen kanssa. Taide tarjosi tärkeitä kokemuksia niin lapsille kuin heidän kanssaan työskenteleville aikuisille. Taide tarjosi vuorovaikutussysteemin, jossa lapsille ja aikuisille tarjoutui mahdollisuus olla uudella tavalla suhteessa toisiinsa. Tärkeänä sosiaalisen hyvinvoinnin osatekijänä tutkimuksissa nousi esiin lasten ja toimintaa ohjaavien aikuisten väliset suhteet.

Känkänen (2018, viitattu 5.1.2018) toteaa, että lasten tulee saada monipuolisesti kokemuksia nähdä ja kuulla tulemisesta. Tämä auttaa heitä tunteiden käsittelyssä ja oman elämänsä ymmärtämisessä ja hyväksymisessä. Lapsen kokemuksella osallisuuteen ja oman elämänsä vaikutusmahdollisuuksiin on voimaannuttava vaikutus, mikä auttaa tunnistamaan myös omat toiveet, tarpeet ja unelmat. Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan tunnistaa ja vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä. Taideilmaisun avulla ei pyritä löytämään valmiita ratkaisuja, vaan hyvällä tavalla aktivoidaan ja herätellään yksilön tietoisuutta omista tunteistaan mieltä askarruttavista asioista. Kyky käsitellä ja ymmärtää tunne-elämäänsä johtaa parempaan hyvinvointiin, kohti omien vahvuuksien tiedostamista, parempaan ongelmanratkaisukykyyn ja elämäntilanteeseen.

Tutkimuksista nousi esiin monia lapsen elämään liittyviä psyykkisen hyvinvoinnin tekijöitä. Taidelähtöisten menetelmien käytöllä lasten kanssa oli positiivinen vaikutus heidän minäkuvaansa ja suhteeseen itseensä. Esimerkiksi konkreettisen taideteoksen luomisen avulla lapsi teki näkyväksi omaa elämäänsä; hän oppi paremmin tunnistamaan ja ymmärtämään omia tunteitaan sekä saamaan uusia keinoja käsitellä vaikeita kokemuksiaan. Omien tunteiden tunnistamisen kautta lapsi sai lisää ymmärrystä kohdata toisten ihmisten näkemyksiä ja tunteita. Taidelähtöinen työskentely vapautti lasten kykyä ja uskallusta itseilmaisuun, kehitti heidän itsetuntemustaan ja vahvisti heidän itsetuntoaan. Lasten tunnetaitojen kehittyminen auttoi heitä käsittelemään ja ymmärtämään elämäänsä koskevia sensitiivisiä aihepiirejä. Taidetyöskentely kehitti lasten vuorovaikutustaitoja ja kykyä kommunikoida eri tavoin. Luovien menetelmien käytön myötä lasten empatiakyvyn ja erilaisuuden hyväksymisen todettiin kasvavan ja kehittyvän. Taiteen tekeminen johti sisäiseen muutokseen ja auttoi hyödyntämään piiloisia voimavaroja.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten taidelähtöisiä menetelmiä on käytetty alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, koska sen avulla voitiin selvittää ja yhdistellä hajallaan olevia tietoa alaan liittyvistä suomenkielisistä julkaisuista. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voitiin myös parhaiten kuvata aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia sekä niiden laajuutta. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä lasten parissa työskentelevien tietoisuutta kyseisten menetelmien käyttämisestä omassa työssään.

Opinnäytetyö tekeminen on ollut pitkä ja haastava prosessi. Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja mielenkiintoinen, joten lähtökohdat työn tekemiselle olivat hyvät. Aihe on laaja, joten oman tiedon lisäys ja ymmärryksen syvennys vaativat paljon aikaa ja panostusta. Perusteellinen perehtyminen aiheeseen auttoi myös aiheen rajauksessa. Halusimme käyttää kirjallisuuskatsauksen aineistona tutkittua suomenkielistä tietoa ja tämä linjaus osoittautui erittäin haastavaksi seikaksi työmme etenemisen kannalta. Emme halunneet pyörtää tekemäämme päätöstä, minkä vuoksi opinnäytetyön prosessissa aineiston hankinta vei normaalia enemmän aikaa. Sähköiset tietokantahaut eivät juurikaan tavoittaneet opinnäytetyöhön asetettujen kriteerien mukaista aineistoa. Parhaimmat tulokset saatiin selaamalla internettiä ja tutustumalla taidelähtöisten projektien ja hankkeiden sivustoihin, sekä niiden tuottamiin julkaisuihin. Pitkällisen hakuprosessin jälkeen löysimme kirjallisuuskatsauksemme riittävän laadukkaan aineiston, joka välittää tuoretta ja luotettavaa tietoa tutkimusaiheesta.

Taidelähtöisten menetelmien käyttäminen on vielä suhteellisen uusi menetelmä sosiaalialalla. Tämän opinnäytetyön myötä olemme saaneet lisää tietoa menetelmän hyödyllisyydestä lasten kanssa työskentelyssä ja tietoa siitä, millä tavalla taidelähtöisiä menetelmiä voidaan käyttää. Opinnäytetyömme prosessin aikana opimme, kuinka voimaannuttavaa taide voi olla ja varsin usein sen todettiin vapauttavan arjesta. Taidelähtöinen toiminta ei aina tarjoa pelkästään myönteisiä kokemuksia, sillä ne voivat tarjota rankkoja kokemuksia sekä lapsille että heitä ohjaaville aikuisille.

Taidelähtöisten menetelmien hyödyntämisellä lasten kanssa työskenneltäessä on saatu aikaan erittäin hyviä tuloksia hyvinvoinnin näkökulmasta. Ehkä itsellemme tuli hieman jopa yllätyksenä se, kuinka vahvoja tunnereaktioita ja traumoja niiden käyttäminen voi nostaa lapsissa pintaan.

Sensitiivisten aihepiirien asiat, sekä sanoittamattomien kokemusten ja tunteiden kohtaaminen altistaa lapsen sellaisille peloille ja herkkyyksille, jota hän ei välttämättä pysty käsittelemään. Tämä sai meidät pohtimaan, että taidelähtöisiä menetelmiä toteuttavan aikuisen tulee myös olla tietoinen näistä mahdollisuuksista ja seikoista. Näissä tilanteissa lapsella on oltava ympärillään turvallisia aikuisia, jotka pystyvät ymmärtämään aiheutuneet tunnereaktiot sekä tukemaan lasta niiden käsittelyssä.

Opinnäytetyön tekemisen myötä olemme oppineet paljon uusia asioita tieteellisen tutkimuksen käytänteistä sekä tutkimuseettisen työskentelyn merkityksestä. Olemme samalla kasvattaneet tietojamme tutkimus- ja kehittämistoiminnasta sosiaali- ja terveysalalla. Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoista ja haastavaa aikaa, oman oppimisemme kannalta varsin antoisaa aikaa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus oli meille menetelmänä uusi. Olemme perehtyneet kirjallisuuskatsauksen tekemiseen vaihe vaiheelta kirjallisuuden avulla ja oppineet sen toteuttamisen konkreettisesti käytännön tutkimustyön kautta.

Nietosvuori (2008, 135, viitattu 21.5.2018) on tutkinut taidelähtöisten menetelmien käyttöä sosionomin työssä. Menetelmistä saatavia etuja hän perustelee niin asiakkaan kuin työntekijän henkisenä, fyysisenä ja yhteisöllisenä vahvistajana. Hän toteaa, että voidakseen auttaa asiakasta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, tulee sosionomin jatkuvasti pohtia omia työkäytänteitään, niiden tavoitteellisuutta sekä itsensä että asiakkaan kannalta. Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan laajentaa omaa ammatillista osaamista sekä tukea työssä jaksamista. Myös tutkimuksemme osoitti, että taidelähtöisiä menetelmiä voidaan soveltaa sosionomin työssä. Merkittävää on, että menetelmä soveltuu käytettäväksi eri-ikäisten sekä erilaisten asiakasryhmien kanssa työskentelyssä. Sosionomit työskentelevät monenlaisissa elämäntilanteissa elävien asiakkaiden kanssa ja tulevaisuudessa erilaisten asiakkuuksien voisi olettaa vielä lisääntyvän. Tämä puolestaan lisää tarvetta monipuolisemmalle menetelmäosaamiselle.

Opinnäytetyöprosessin myötä oivalsimme, että taidelähtöiset menetelmät tarjoavat useita vaihtoehtoja asiakastyössä toimiselle. Niiden avulla voidaan syventää toimintaa sekä tarjota näkökulmia asiakkaan oman elämän tarkasteluun. Taidelähtöiset menetelmät tarjoavat myös asiakkaalle mielekästä tekemistä, koska toiminnan lähtökohtana on osallistujien omaan elämään liittyvät asiat. Taidetoimintaa toteutetaan yleensä myös ryhmissä, joten se osaltaan vahvistaa yhteisöllisyyttä sekä me-henkeä. Taidelähtöisten menetelmien avulla voi parhaimmillaan olla

mahdollisuus jopa paremmin asiakastyön tavoitteisiin, kuten toimivampaan vuorovaikutukseen tai asiakkaan voimaantumiseen kuin perinteisimmillä toimintatavoilla.

Tutkimus osoitti, että taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan auttaa lapsia tunnistamaan herkkätuntoisia aihepiirejä ja käsittelemään piiloisia tunteitaan, joita he eivät välttämättä pysty sanoittamaan. Tunteittensa kohtaaminen voi altistaa lapsen peloille, joita hän ei välttämättä pysty käsittelemään. Taidelähtöisiä menetelmiä toteuttavan aikuisen tulee myös olla tietoinen näistä seikoista. Aikuisen tulee ymmärtää lasten tunnereaktioita sekä lasta tulee kyetä tukemaan tunteiden käsittelyssä. Tutkimuksista ei käynyt ilmi ratkaisua tähän, joten selkeä tarve olisi tiedolle, joka ohjeistaisi aikuisia tunnistamaan ja varautumaan lasten tunnereaktioihin sekä miten lasta voidaan tukea parhaiten.

LÄHTEET

Aarnio, K., Autio, S., Jämsä, J., Paavilainen, P. & Suomalainen, S. 2017. Skeema 4. Tunteet, psyykkinen hyvinvointi ja mielenterveys. Helsinki: Edita.

Aula, M-K. 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014 Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3. Viitattu 1.1.2018. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2014/12/Vuosikirja-2014.pdf>

Bardy, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa M, Bardy., R, Haapalainen., M, Isotalo & P, Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Nykytaiteen museon Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 21-33.

Bardy, M. & Känkänen, P. 2005. Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Stakes. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Dunderfelt, T. 2004. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Porvoo: WSOY.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tallinna: Vastapaino.

Haapala, A. 2011. Alkusanat. Teoksessa A-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen ja P. Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu, osa 74. 9. Viitattu 30.4.2018. <http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Huuki, T. 2018. Taidelähtöiset menetelmät ja poikatutkimuksen herkkätuntoiset aihepiirit (vertaisarvioinnissa). Oulun yliopisto.

Huuki, T., Lehto, N. & Louhimo, H. 2016. Vallan visaiset kaverisuhteet. (Väki)valta alakouluikäisten lasten suhdekulttuureissa. Oulu: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Hyypä, M. 2007. Elinvoimaa kulttuurista. Teoksessa M, Bardy., R, Haapalainen., M, Isotalo & P, Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Nykyaikaisen taiteen museon Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 155- 159.

Jamk.fi. 2018. Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Kirjallisuuskatsaukset. Viitattu 10.2.2018. <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/kirjallisuuskatsaukset/>

Jyväskylän yliopiston Koppa, 2014. Teemoittelu. Viitattu 18.5.2018. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-P., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede 25 (4), 291–301. Viitattu 24.3.2018. <http://elektra.helsinki.fi.ezp.oamk.fi:2048/se/h/0786-5686/25/4/kuvailev.pdf>

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Kiilakoski, T. & Tervahartiala, M. 2015. Taiteen osallisuus, osallisuuden taide – Tulkintoja taidelähtöisten menetelmien käytöstä koulussa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2015, vol. 16. 31–68. Viitattu 6.5.2018. https://www.researchgate.net/profile/Tomi_Kiilakoski/publication/303281530_Taiteen_osallisuus_osallisuuden_taide_-_Tulkintoja_taidelahtoisten_menetelmien_kaytosta_koulussa_The_art_of_participation_participati_on_through_art_-_interpretations_on_the_use_of_art-based_methods_in/links/573af20708ae9f741b2d4511.pdf

Komulainen, M. ja Sutinen J. 2011. Hoitava draama ja kirjallisuus terapia tunneaurioituneen lapsen kuntoutuksessa. Teoksessa A-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen ja P. Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 94–102. Viitattu

6.5.2018. <http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

Korhonen, P. 2018. Taika 2008–2013. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 24.2.2018
<http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/taidelahtoiset-menetelmat/>

Kylmä, J & Juvakka, T. 2012. Laadullinen terveystutkimus. 2. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa –kohti tilaa ja kokemuksia. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos. Tutkimus 109. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Känkänen, P. 2018. Taide lastensuojelussa. Viitattu 5.1.2018,
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/taidelahtoiset-menetelmat/taide-lastensuojelussa>

Känkänen, P. 2018a. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 25.2.2018.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/taidelahtoiset-menetelmat>

Känkänen, P. 2018b. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 25.2.2018.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat

Laitinen, L. 2017. Taide, taiteellinen toiminta ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa. K. Lehikoinen & E. Vanhanen (toim.) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. ArtsEqual. Viitattu 5.5.2018.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4

Lehikoinen, K. ja Vanhanen, E. 2017. Taide ja hyvinvointi: katsauksia kansainväliseen tutkimukseen Viitattu 30.4.2018.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4

Malte-Colliard, K. & Lampo, M. (toim.) 2013. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Tampereen yliopisto. Tammerprint. Viitattu 24.2.2018

Minkkinen, J. 2015. Lapsen hyvinvointimalli Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 1.1.2018. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97204/978-951-44-9822-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Mäkinen, O. 2005. Tieteellisen kirjoittamisen ABC. Helsinki: Tammi.

Niela-Vilén, H. & Hamari L. 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa M. Stolt, A. Axelin & R. Suhonen (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. 23–34.

Nieminen, K. 2011. Kohtaamiskeskusteluista taidelähtöiseen työskentelyyn. Teoksessa A-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen ja P. Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 35–36. Viitattu 30.4.2018. <http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

Nietosvuori, L. 2008. Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. 135–142. Viitattu 21.5.2018. http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf

Nurmiranta H., Leppämäki P. & Horppu, S. 2009. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Oulun ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmat 2017–2018, sosionomin (AMK) osaamisprofiili, viitattu 25.3.2018. <http://www.oamk.fi/opinto-opas/opintojen-sisalto/opetussuunnitelmat?koulutus=sos2017sp&lk=s2017&alasivu=osaamiskuvaus>

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Viitattu 6.1.2018.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75502/tr3.pdf?sequence=1>

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rantala, P. 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin: prosessianalyysi. Teoksessa A-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen ja P. Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 16–29. Viitattu 30.4.2018. <http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

Rönkä, A. ja Kuhalampi, A. 2011. Sanoilla yli sektorirajojen. Teoksessa A-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen ja P. Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 30–34. Viitattu 30.4.2018. <http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 25.3.2018. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisohtaminen 4. Viitattu 10.2.2018. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa M. Stolt, A. Axelin & R. Suhonen (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. 7–22.

Stakes, 2000. Ympäristö ja hyvinvointi. Ympäristökin vaikuttaa terveyteen. YMP ideakortti 1/00. Viitattu 24.5.2018.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77321/ideakortti1_00.pdf?sequence=1

Storvik-Sydänmaa, S., Talvensaari H., Kaisvuo, T. & Uotila, N. 2015. Lapsen ja nuoren hoitotyö. Helsinki: SanomaPro.

Suomen mielenterveysseura 2018. Lapset ja nuoret. Viitattu 26.5.2018.

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6iminta/lapset-ja-nuoret>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 5.1.2018, [https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-](https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat)

[perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat](https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat)

Tumanyan, M. & Huuki, T. 2018. (vertaisarvioinnissa). What else can arts-based methods do in working with children around sensitive topics: Systematic qualitative review.

Tuomela, R. & Mäkelä, P. 2011. Sosiaalinen toiminta. Teoksessa T. Kotiranta, P. Niemi & R. Haaki (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 87–112.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 10.2.2018, http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Unisef, 2017. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 1.1.2018.

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Vornanen, R. 2001. Lasten hyvinvointi. Teoksessa M. Törrönen (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Vantaa: Pelastakaa lapset – Räddä Barnen. 20–40.

Vornanen, R. 2006. Perhe- turvattomuutta vai turvaa? Teoksessa L. Hokkanen & M. Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus. Viitattu 24.5.2018. http://www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaistu_22.pdf

Wallenius-Korkalo, S. 2011. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointi - vaikutuksia, vaikuttavuutta. Teoksessa A-L. Rönkä, I. Kuhanen, M. Liski, S. Niemeläinen ja P. Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu, osa 74. 48–54. Viitattu 30.4.2018. <http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

WHO 1946. Constitution of the World Health Organisation. Basic Documents, Supplement 2006. Viitattu 25.2.2018. http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf.

YSA – yleinen suomalainen asiasanasto 2018. Viitattu 10.2.2018. <https://finto.fi/ysa/fi/>